

Takový to mohl být pěkný státní rozpočet. Jen kdyby ekonomika rostla o devět procent rychleji...

Karlovy Vary jsou rájem turistů, ale chudým pouličním umělcům tam pšenka nekvete.

Zimním Jordánskem po stopách Aloise Musila.

Kulturní noviny

PRVNÍ DRUŽSTEVNÍ LIST PRO SPOLEČNOST, POLITIKU, VĚDU A UMĚNÍ

29 Kč / PŘEDPLATITELÉ 25 Kč

V ČÍSLE:

7 STRANA

TAJEMNÁ AUVERGNE

Další svazek Pourratových pohádek.

9 STRANA

NEBEZPEČNÁ METODA

Jung podle Cronenberga.

12 STRANA

BUDE MUZEUM?

O budoucnosti bývalé hradištské věznice.

PŘIPRAVUJE SE

**Předplaťte si
Kulturní noviny
až do konce světa
od pouhých
650 Kč!**

info@kulturni-noviny.cz

DRUŽSTEVNÍ PROJEKT

Jsme prvním českým mediálním družstvem. Naše členy spojuje idea vytvořit nezávislé médium s akcentem na témata občanské společnosti a kultury. Rozšiřování družstva je cestou ke stabilitě novin, k nezávislosti na čistě komerčních mechanismech. Členství je investice do nezávislosti. Informace o družstevním projektu a dosavadní činnosti: www.kulturni-noviny.cz. Noví členové získávají předplatné na jeden rok zdarma a v dalších letech s třetinovou slevou.

- 1. Informace o družstvu:** druzstvo@kulturni-noviny.cz
- 2. Informace o předplatném a obecné dotazy:** info@kulturni-noviny.cz
- 3. Náměty a reakce:** redakce@kulturni-noviny.cz

Nejjednodušší podpora projektu:
Předplaťte si Kulturní noviny!
VYZKOUŠEJTE NÁS!

SMS = číslo KN ZDARMA

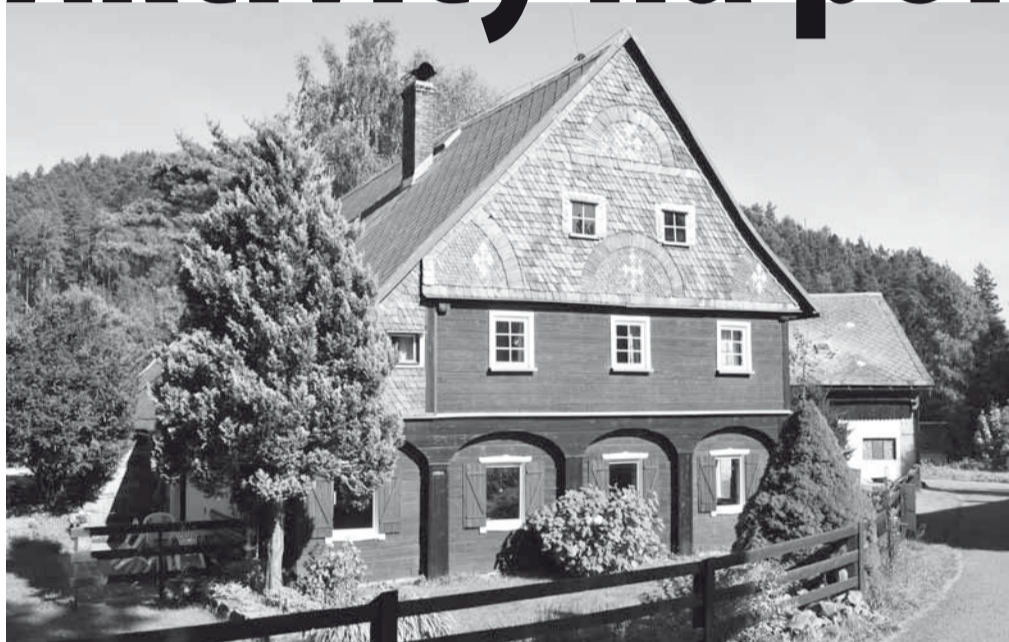
Pošlete SMS (běžný tarif)
ve tvaru:

Jméno-Příjmení-Ulice-Číslo-Obec-
PSC na **608 573 963**

9 771804 889023

Aktivity na pomezí

Podstávkový dům v obci Mařenický v podhůří Lužických hor. Foto archiv autora

Rozhovor s manažerem
sdružení Euroregion Elbe/
Labe Vladimírem Lipským.

Sdružení Euroregion Elbe/Labe funguje v Ústeckém kraji již dvě desetiletí. Je vlastně obdobou družstva, členy Euroregionu jsou totiž jednotlivé obce, které podle svých možností přispívají do společného fondu. Ten pak poskytuje prostředky na podporu projektů přeshraniční

spolupráce. O tom, že se jedná o systém funkční, svědčí celá řada akcí, na nichž se tato organizace podílí. Vždy, když se v celostátních médiích hovoří a píše o tom, že lidé v severních Čechách nemají ke svému kraji patřičně opravdový vztah, napadne mě, jak omšelá a pohodlné je to klíše. Právě stav věci je jiný a dokládají to také aktivity konané v rámci Euroregionu Elbe/Labe, jejichž počet a rozsah by mohl být pro obdobná sdružení příkladem.

Mohl byste představit, co Euroregion znamená a jaké má hlavní aktivity?

Euroregion existuje od roku 1992. Po pádu totality byly kontakty přes hranice mizivé, v podstatě se nevědělo, co se na druhé straně děje. Tehdejší primátor Ústí nad Labem Lukáš Mašín navrhl saské straně spolupráci. Vzorem nám byl Euroregion Nisa, fungující na trojmezí česko-polsko-německém, později vznikly euroregiony Krušnohoří na Mostecku a Egrensis na Chebsku. Každá organizace je zaměřena trochu jinak a každá prodělala svůj vlastní vývoj. My jsme se v roce 2001 transformovali do svazku obcí. Personálně je naše organizace vlastně docela malá, má jen čtyři stálé zaměstnance. Jednotlivé části naší činnosti mají na starosti pracovní skupiny, složené ze zástupců členských obcí na naší i německé straně. Je jich celkem šest, k neaktivnějším patří skupina pro kulturu, sport a vzdělávání, fungující už od roku 2002. Podobným způsobem připravují své projekty naši partneři na německé straně. U akcí, kde je doložitelný přeshraniční efekt, máme možnost požádat o příspěvek z operačních programů Evropské unie.

Jaké jsou hlavní akce v kulturní oblasti?

Největší kulturní projekt byl zpočátku Česko-saský hudební festival, který existoval řadu let. Později jej zčásti nahradil festival Mitte Europa (Uprostřed Evropy), který má v regionu velmi dobrý
Pokračování na straně 4.

KOMENTÁŘ JIŘÍHO PLOCKA

Možná i o školném

Univerzita Karlova (a po ní i Masarykova) se konečně probírala a postavila se veřejně a jednoznačně proti vysokoškolským reformám. Rektor UK profesor Hampl udělal sympatickou věc – vyburcoval z letargie akademickou obec a svolal protestní shromáždění. Reakce ministra Dobeše (obvinil rektora, že podněcuje sociální nepokoje a pozval si jej na kobereček) je příznačná. Kdo své věci nerozumí, vždy odvádí pozornost a používá pseudoargumenty. Charakteristická je Dobešova odpověď (23. ledna po setkání se zástupci akademických senátů, zdroj: Mediafax) na stížnost, že diskuse nad reformou nebyla seriózní: „Já jsem jim však chtěl sdělit, že již rok tady na ministerstvu probíhá debata se zástupci akademických obcí nad vysokoškolským zákonem. Ta probíhala do léta 2011, oni se mohli vyjadřovat. Že ve finále se politická reprezentace rozhodla pro variantu, do které půjde, to je věc politické reprezentace.“ Takže diskutujte, připomínejte, my si to stejně nakonec uděláme po svém.

Aktivizace akademické obce je potěšitelná. Její protireformní pohyb má však několik úskalí,

z nichž dvě jsou pro mne zásadní. První pojmenovala socioložka Tereza Stöckelová 22. ledna v internetovém Deníku Referendum: „Jde o cechovní záležitost a obhajobu ‚zvláštního režimu zacházení‘ se ‚zvláštní‘ akademickou půdou, nebo o obecný spor o podobu společnosti? Ve čtvrtek přijatá rezoluce UK, pro niž jsem na místě hlasovala, a většinová ‚nálada‘ v aule Právnické fakulty se přiklonila k první odpovědi.“ Stöckelová před exkluzivitou varuje a odkazuje na situaci před časem ohrožené Akademie věd. Po protestech se sice dospělo k nějakému existenčnímu kompromisu, ale perspektiva se nezlepšila: Místo brutálních škrtnů vláda přešla k politice salámové taktiky, oslabujíc zdroje financování vědy a pomalu přesměrovávajíc peníze do obchodně-průmyslového komplexu. Jím teď chce ujařit (formou nových správních rad) i vysoké školy, což hrozí omezením akademické svobody a je též důvodem k protestům.

Sporných míst v připravovaných reformách je více, ale já chci zdůraznit ten druhý zásadní, který pořád jasně není pojmenován. Školné. Rektor

Hampl říká, že je dobré akorát pro banky. To je sice pravda, ale nejde o jádro věci. I mediální celebrita a konformní akademik profesor Cyril Höschl v rozhovoru pro Lidové noviny (21. ledna) už přiznal – poté co zkritizoval svoje kolegy za „arrogantní protesty“ –, že jeho původní víra ve školné se po vlastních zkušenostech vytratila. Zjistil, že nemá očekávaný motivační charakter a jako finanční zdroj je nedostatečný. Nu, my, co studujeme svoje obory a pracujeme v nich, protože k nim máme niterný vztah, to víme už dávno, že ano. Školné je zátěž a překážka. Ale jak je možné, že náš svět komandují ti, jejichž život se smrškl na jednoduchou ekonomickou rovnici? Možná je to i proto, že sami nevěříme své pravdě a podléháme ve volbách iluzionistickým manažerským zjednodušením. Co s tím? Otázky, které kladu často sám sobě, položím i teď tobě, milý čtenáři: Proč děláš to, co v životě děláš? A stojíš si za tím? Nakolik? Prosím, odpověz si poctivě. Jenom sám sobě, mně nemusíš. A o školném budu ještě psát příště, dnes už nemám místo.

BEZ PARDONU

S pardonem

Můj život se vyznačuje tím, že mám často chuť dělat něco úplně opačného, než dělá většina. Krátce po vzniku literárního Spolku přátel krásného slova, který jsme s kamarády založili, jsem přišel s tím, abychom radši založili Spolek přátel krásného činu. Dnes mám zas chuť – alespoň pro jednu – zrušit rubriku *Bez pardonu* a napsat sloupek na téma *S pardonem*. Dělat něco *bez pardonu* totiž v této době není nijak výjimečné. Spíše naopak. Například; mají dva kamarádi se téměř současně stali řediteli na svých dlouholetých pracovištích – a první, co udělali, bylo, že *bez pardonu* vyhodili řadu svých bývalých kolegů, kteří jim léta pili krev. Osud pak oba do roka shodně vyzval, aby odešli taky. Jednoho povýšili, druhý změnil obor. Anebo: Jiná moje známá, studující na vysoké škole, má vedoucího katedry, který zkouší pomocí (dnes tak oblíbené) formy testů – a kdo nedosáhne plného počtu bodů, toho *bez pardonu* od zkoušky vyrazí. Už si tím vysloužil petici za to, aby byl *bez pardonu* odvolán ze své funkce. A pak je tu známý příklad naší vlády, která se rozhodla, že bude *bez pardonu* škrtat a škrtat – ačkoli ta (jako by v tomto případě zákon příčiny a následku nefungoval) stále ještě sedí ve Strakově akademii... O čem by tedy měla pojednávat má dnešní rubrika *S pardonem*? O vstřícném kroku. Kdysi jsem se jako pouliční prodáváč naučil říct vietnamsky dobrý den, děkuji a na shledanou. Nestálo mě to ani pět minut a mělo to ohromující účinek. Jindy uzavření vietnamských obchodníků mě „přijali za svého“, vysvětlili mi, v čem se liší krámký, kde, ozdoben květinami, visí portrét staříckého Ho Či Mina (majitel je nejspíš ze Severu), od krámký, jehož požehnání zajišťuje známá zlatavá soška kočky s neustále se kývajícím tlapkou (majitel je z Jihu a soška je obdobou modlitebního mlýnku, který krámký žehná). Ba otevřely se přede mnou skryté zásuvky, plné dalších božstev, které byly až dosud oku Evropana skryty. V těchto dnech se vám nabízí podobná možnost. 23. ledna 2012 všichni Vietnamci (i ti naši) slaví příchod nového roku. Udělá jim velkou radost, když jim v jejich mateřštině popřejete Chúc mừng năm mới. (Čuk mn nam moj.)
Hodně štěstí v Roce draka!

TOMÁŠ KOLOC

VÝROČÍ

Vanessa Redgraveová (* 30. ledna 1937)

Před sedmdesáti pěti lety přerušil Laurence Olivier představení Hamleta, aby oznámil, že se jeho kolegovi Michaelu Redgraveovi právě narodila dcera Vanessa, která bude jistě velkou herečkou. Skutečně, po začátkách u Královské shakespearovské společnosti se stala hvězdou filmů *Muž do každého počasí*, *Zvěšenina* či *Julia*. Podstatně kritičtější bývají přijímány její politické aktivity, jako byla snaha proměnit Británii v socialistickou republiku nebo podpora Palestinců i Čečenců.

Hrátky s rozpočtem: jde o DPH

Nová prognóza ekonomického vývoje pouhý měsíc po začátku roku a případná revize rozpočtu postrádají logiku, spíše vzbuzují obavy z účelovosti.

JAROSLAV UNGERMAN

S nástupem nového roku se objevila, jak už to snad ani jinak nemůže být, řada úvah, jak to v letošním roce bude s ekonomikou. Snad všechny se zaměřují nad tím, jak špatný letošní rok bude, pokud jde o ekonomický růst, respektive že o žádný růst ve skutečnosti ani nepůjde a že se bude jednat jenom a jenom o pokles. A také – jak velký takový pokles bude.

Není to nakonec nic nového. Přece jen ekonomická krize už není považována za chřípku. Trvá již několik let, a tak tyto úvahy již nepřekvapí. Je tu však přece jen vidět určitý „pokrok“. Už to není ono hujerství let 2008 a 2009, kdy čeští politici, ale i mnozí ekonomové měli pocit, že poručí „větru i dešti“, a vzájemně se přesvědčovali, že ona krize je někde daleko – až v Americe a to se nás přece nemůže nijak dotknout.

Tyto úvahy zaznívaly dokonce i ve chvílích, kdy již několik měsíců byl zřetelný pokles průmyslové výroby, nových zakázek a také zpomalení zahraničního obchodu. Pokud bychom se podívali do statistiky, pak v listopadu 2008 byla měsíční průmyslová výroba nižší o 18 % oproti listopadu 2007 a klesala již třetí měsíc po sobě. Nové zakázky v průmyslu v té době byly nižší o 25 %. Jak za takové situace mohl někdo tvrdit, že se nás to netýká? Jak to vysvětlit? „Provozní slepotou“ nebo vírou, že „tak to přece nemůže být“, nebo jenom obyčejnou podlézavostí mocným tohoto světa, kteří si přáli dostávat jen dobré zprávy...

Dnes se zdá, že politici a experti se přece jen poučili. Už si nikdo netroufá pronášet soudy o tom, že se nás to netýká. Naopak, možná že zase upadáme do opačného extrému.

Tak se nyní můžeme dočíst, že pokles HDP bude jedno procento, někdo uvede dvě procenta, jiný to ví úplně přesně – 1,2 %. O co se takové úvahy mohou opírat, když až do listopadu minulého roku nedošlo k žádnému výraznému

poklesu průmyslové výroby? Není to vůbec špatný výsledek – průmyslová výroba je v listopadu dokonce o 5 % vyšší oproti minulému roku, po předchozích dvou měsících stagnace. Zatím se zde tedy žádný fatální pokles nekoná. Zatím.

Také proto, že zatím stále ještě rostou objednávky. Zahraniční byly v listopadu vyšší o desetinu – stejně jako v předchozích dvou měsících. Jsou to zahraniční zakázky, které nás drží v kladných číslech. Daleko horší je to v objednávkách pro tuzemsko – ty už jsou šest měsíců zhruba o desetinu nižší než loni. Jen tak mimochodem, právě tato čísla ukazují, jak pokles vnitřní poptávky – vládní škrty a růst cen – začíná ovlivňovat ekonomický růst. I tak však je zde zatím situace nesrovnatelná s tím, co se odehrávalo na přelomu let 2008 a 2009.

Revize není revize, ale manipulace

Podle mého soudu jsme teď, naše ekonomika, ve stavu vyčkávaní. Jen někde je jasno – situace se nezlepší a spíše zhorší. To se týká například stavebnictví. Ale ostatní – tam je to jen tušení propadu... A také – světlo na konci tunelu, do kterého vjíždíme, není vidět...

Z čeho se pak rodí takové úvahy, když všechno je teprve před námi? Jen z fantazie a intuice jednotlivých předkladatelů? Potom i chybovat takových úvah je velmi vysoká.

Stejně tak lze, na první pohled, jen málo porozumět současným snahám Ministerstva financí ještě do konce ledna udělat novou prognózu vývoje ekonomiky na letošní rok. Proč tak chtějí učinit? Vždyť na konci ledna nebudou vědět o nic víc, než věděli již před měsícem či dvěma.

Vysvětluje se to nutností revidovat nedávno schválený státní rozpočet. Nepočkala by tato revize ještě dva tři měsíce? Možná že pak už bude situace jasnější.

Proč spěchat? Patrně proto, aby bylo možné veřejnost připravit na to, že se bude muset smířit s dalšími škrty. Mluví se o zastavení

valorizace důchodů, možnosti další redukce sociálních výdajů a také o snížení objemu mezd ve státní správě.

Daleko nejpravděpodobnější se pak jeví urychlit zvýšení DPH na 20 % již od poloviny letošního roku. Aby se to dalo stihnout, je nutno co nejdříve zveřejnit prognózu o poklesu HDP, a tedy i příjmů státního rozpočtu. Kdyby se totiž počkalo se zveřejněním nové prognózy až po výsledcích prvního čtvrtletí, bylo by už pozdě. Ty budou někdy v první polovině května, takže by se už zvýšení DPH nestihlo. Nikoli proto, že by se toto zvýšení nedalo „vyřadit“. To přirozeně lze i za kratší dobu. Jde především o to, že veřejnost je nutno na takový krok náležitě připravit, mediálně „zpracovat a vystrašit“, aby to postupně strávila. A k tomu je právě potřeba těch několik měsíců.

„Kouzlo“ dalšího zvýšení DPH je totiž právě v tom, že spolehlivě přinese potřebné příjmy do rozpočtu. Odhadem to za polovinu roku bude dvacet miliard. Proč hledat další příjmy v boji proti daňovým únikům, v progresivitě daní či omezení možností předražovat nejručnější státní zakázky, když touto cestou to půjde podstatně lépe?

Budeme proto v nejbližších týdnech svědky nástupu současné pravice vlády na další snižování výdajů státního rozpočtu a volání všech – zejména zaměstnanců, důchodců a těch chudších – k rozpočtové odpovědnosti, střídmosti, k ještě větší spolupráci ve zdravotnictví, atd. Scénář si už umí každý představit.

Je to krátkozrakost a je to jen další důkaz toho, že tato vláda žádnou hospodářskou politiku nemá. Nebo jste snad někde viděli, že by tato vláda byla schopna něco udělat pro podporu hospodářského růstu? Možná že je však ve hře ještě něco jiného, co ukáží příští měsíce.

Jaroslav Ungerman (1952) je ekonom, zabývá se ekonomickou strategií a plánováním, expert ČMKOS.

Kdo jinému jámu kopá

V předchozím článku Jaroslav Ungerman otevřel zcela zásadní otázku: Proč je nutné zpracovat ještě do konce ledna novou prognózu vývoje ekonomiky na letošní rok, když se nemůžeme dozvědět víc, než co se vědělo koncem roku 2011? Co za tím vším stojí? Následující text přibližuje principy fungování veřejných financí.

JAROSLAV ŠULC

Ptejme se, kde je pravá příčina tak nečekaně radikálního obratu v postojích současného ministra financí? Proč ministr Kalousek, který ještě před třemi lety varování odborů, znepokojených příznaky prudkého zhoršení ekonomické situace v létě a na podzim 2008, ironizoval historickou hláškou „No jó, odbory – toho bohda nebude, aby globální krize tuto zemi minula“, je tentokrát ve svých prognózách („bude to hustý“) o poznání pesimističtější než tradičně skeptičtí odboroví analytici? Nebudeme asi daleko od pravdy, když řekneme, že jde jen o psychologickou přípravu českých domácností na politiku dalšího utahování opasků. Ale zřejmě nejen o to.

Otázka však zní, zda se ministr financí za daných podmínek na přelomu let 2011–2012 vůbec může chovat jinak, než se chová? Pokusíme se dokladovat, že v důsledku minulých fatálně chybných rozhodnutí (svých

a koaličních vlád, jichž byl v minulých dekádách členem) se postupně nutně dostal do bezvýchodné situace, kdy dost dobře jinak, než že v předstihu straší, vlastně ani postupovat nemůže.

Dokázat to není obtížné. Aniž by bylo nutné jít do poměrně komplikovaných ekonomických úvah a zaobírat se podrobněji čísly o veřejných financích, daních či problematice státního rozpočtu – to zainteresovaný čtenář může najít třeba v makroekonomických analýzách na www.cmkos.cz či přímo na stránkách www.mfcr.cz –, pokusíme se na malém prostoru, a tedy nutně zjednodušeným způsobem interpretovat pohyb ve veřejných financích v posledních letech.

Je třeba si odpovědět především na tuto otázku: Proč vlastně žijeme ve stavu nerovnováhy příjmů a výdajů veřejných financí? Na ni navazují další: Proč jsme zejména po roce 2006 konfrontováni s narůstajícími ročními rozpočtovými deficity (schodky), a tudíž součtově i s rychle rostoucím zadlužením státu. A dále:

Záhubná centralizace

Přílišná centralizace ohrožuje demokracii: oslabuje regiony, vzdaluje instituce občanovi a dává prostor větší korupci.

ZDENĚK KOUDELKA

Koncem roku 2011 byl přijat zákon o finanční správě s účinností od roku 2013. Zákon je zatím nejrozsáhlejším krokem k centralizaci běžné správy státu. Dnes je finanční úřad v každém okresním městě a někdy i ve městech menších. Proti jeho rozhodnutím je možno podat odvolání k finančnímu ředitelství. Těch je osm v sídle velkých správních krajů. Centrální správu spočívající především v daňové metodice vykonává Ministerstvo financí. Nově budou finanční úřady zcentralizovány do čtrnácti sídel samosprávných krajů a v okresech zůstane jen jejich detašovaná pracoviště. O všech odvoláních proti rozhodnutím všech finančních úřadů bude rozhodovat jedno celostátní Odvolací finanční ředitelství v Praze. Tento megaúřad však bude mít nad sebou ještě Generální finanční ředitelství v Praze, a to bude podřízené Ministerstvu financí v Praze. Ještě nikdy v žádné oblasti civilní správy nedošlo k tak obrovské centralizaci, kdy v Praze budou pro stejnou oblast správy tři centrální orgány a ve zbytku Čech, na Moravě a ve Slezsku budou jen prvostupňové finanční úřady.

Centralizace roku 2011 postihla i úřady práce. Vláda, přes veto prezidenta, prosadila sloučení okresních úřadů práce v jeden velký celostátní Úřad práce v Praze. V okresech zůstaly jen kontaktní pracoviště jeho krajských poboček.

Přílišná centralizace ohrožuje demokracii, protože soustřeďuje do jednoho místa velkou moc. Proto se demokratické režimy snaží o decentralizaci rozhodování. Tomu se říká subsidiarita – centrálně mají být vykonávány jen ty činnosti, které nemohou být vykonávány v menších celcích. Správa má být co nejbližší těm, o nichž se rozhoduje. Ovšem centralizace státu má i neblahý důsledek hospodářský. Správní orgány jsou významným zaměstnavatelem lidí s vyšší kvalifikací. Rozprostrnění správních

úřadů do více míst ve státě posiluje ekonomiku regionů, zvláště je-li obrovský rozdíl mezi bohatstvím centra a ostatními kraji. Proto rušení úřadů v regionech, které je doplněno existencí tří celostátních správních orgánů v oblasti financí v Praze, je Jánošíkem naruby. Chudým se bere i za cenu horší dostupnosti správy pro občany a v bohatší Praze nové úřady vznikají.

Navic má centralizace i decentralizace dopady v oblasti korupce. Fakta ukazují, že největší korupční podezření jsou spojena s ústředními správními úřady (zadávání dálničních staveb, zbrojní zakázky, privatizace velkého

majetku, pronájem Kongresového centra a navazujících konferenčních služeb v Praze pro účely předsednictví Evropské unii). Na ministerstvech nejsou lepší úředníci než na krajích či naopak. Centralizace však vede k tomu, že podplacením jednoho úředníka či několika málo může být efektivně ovládnuta správa v celém státě. Pokud je správa rozdělena do krajů či okresů, je nemožné všude všechny podplatit.

Zdeněk Koudelka (1969) je právník, na Právnické fakultě MU přednáší o státní právu a samosprávě.

Centralizace začala likvidací zemského uspořádání a dnes končí likvidací regionálních správních funkcí. Komenského mapa Moravy z roku 1621, výřez. Repro: www.oahshb.cz

Proč se zadlužení státu jen za poslední tři roky zvýšilo o třetinu?

Odpověď na první otázku je poměrně prostá: nerovnováhu, v našem případě setrvalý stav počínaje vznikem samostatné České republiky v roce 1993, od kdy jsou výdaje veřejných financí vždy vyšší než příjmy, zapříčiňují souběžně chybně nastavené parametry na příjmové straně i reálné poměry na straně výdajů, tedy jak se s veřejnými penězi hospodaří a „hospodaří“.

Pokud jde o příjmy, především o daně, tam je třeba se dívat na tyto skutečnosti:

- okruh osob, od kterých plynou do veřejných rozpočtů peníze, ptáme se, „kdo platí“
- jak vypadá u jednotlivých daňových poplatníků jejich základ pro výpočet daně, tedy „z čeho se platí“
- jak jsou nastaveny rozdíly ve výši daňové sazby, která rozhoduje o tom, „kolik se platí“
- jaké jsou adresy příjemců daní a odvodů, tedy „do jaké země směřuje platba daní či odvodů za ekonomické aktivity na území České republiky“

Příjmový problém není ani tak v okruhu osob – daňovými poplatníky jsou prakticky všechny fyzické osoby (dospělé) a firmy, delikt neplacení daní není nijak masový, byť existuje – ale hlavně v daňovém základu, daňové sazby a domicilu („kam daň směřuje“).

Problém je v rozložení daně a její celkové kvótě

Rozpočtový deficit je vyvoláván v prvé řadě tím, že daňové břemeno není rozloženo spravedlivě. Živnostníkům je asi 20 % z celkového počtu pracovních sil na pracovním trhu, odvádějí však srovnatelně jen asi 2 % daňových příjmů. Zjednodušeně řečeno – jejich daňová zátěž je ve srovnání se zaměstnanci tak mizivě nízká, že právě tady je nutno hledat pověstné černé pasažéry veřejných financí. Ovšem s tím, že do této nemilé role je vehnal tento stát svými zákony, přesněji řečeno jim příznivě nakloněná většina zákonodárců.

Druhý problém na straně nedostačujících příjmů veřejných financí je třeba spatřovat v nízké celkové efektivní složené daňové kvótě: ta se postupem času již dostala blízko 30% hranici a je jedna z nejnižších v Evropě. Při této výši daňové kvóty a při daném tempu ekonomického růstu je zřehla nemožné vygenerovat dostatečné množství příjmů (v poměrech roku 2009 a tehdejšímu objemu rozpočtových výdajů by byl rozpočet vyrovnán až při 11% tempu přírůstu hrubého domácího produktu).

Konečně při konstatování nedostatečných příjmů je nutno přihlídnout k faktu, že vidíme zesilující snahu legálně unikat i z této skromné kvóty, neboť již skoro dvanáct tisíc „českých“ firem, tedy asi 3 %, platí daně v cizině, především v tzv. daňových rájích.

Pro vývoj v minulé dekádě je charakteristická snaha daňovou kvótu snižovat (a tím i celkové příjmy), a to snad v domnění, že se tím zlepší konkurenceschopnost českých exportérů a výsledně urychlí ekonomický růst. To se sice zčásti dařilo, přinejmenším akcelerační růst HDP do roku 2008, ale za nepřijatelně vysokou cenu – zejména rychlého zvyšování celkového rozpočtového deficitu (větší pokles příjmů než nákladů). Zrádnost této krátkozraké politiky se ukazuje v posledních třech letech, kdy hladina ekonomického výkonu stagnuje na úrovni roku 2008 a deficity opakovaně ročně dosahují zhruba stopadesátimiliardových hodnot.

Až dosud byla snaha růst deficitu tlumit škrtním výdajů, především sociálních (bez ohledu na důsledky). Prostor pro škrty je nyní již prakticky vyčerpán, a ministru Kalouskovi tudíž nezbývá než revidovat své dřívější strategicky mylná rozhodnutí na straně příjmů. Proto teď kudy chodí, tudy straší, že bude hůř. Hledá si tak jen záminku, aby posílil příjmovou složku jiným rozložením daňového břemene, zejména jeho ještě větším převálením na domácnosti – tedy růstem DPH. Padá jen do pastí, kterou dlouhodobě snaživě vykopával.

Jaroslav Šulc (1948) je ekonom, publicista, pracoval ve státní správě, v letech 2001–2004 náměstek ministra financí, nyní ekonomický expert ČMKOS.

ODPOSLECH

Utajené slyšení

V petičním výboru Poslanecké sněmovny proběhlo 12. ledna veřejné petiční slyšení. Je zajímavé, že o této události kromě Haló novin a posléze internetových Britských listů žádné médium nereferevalo (Česká televize si „vytáhla“ pouze petici proti sloučení Národního divadla a Státní opery), přestože za prezentovanými peticemi stálo více než sto tisíc občanů. Z našeho hlediska – i v kontextu této víceméně ekonomicky zaměřené dvoustrany – bylo významné vystoupení ekonomky doc. Ing. Ilony Švihlíkové, mluvčí iniciativy Alternativa zdola. Docentka Švihlíková se již delší dobu profiluje jako výrazná odborná i společensky angažovaná osobnost, která se značnou erudicí nastavuje zrcadlo ekonomicko-sociálnímu primitivismu současné vládní politiky. Z její interpelace na ministra financí Kalouska vyjímáme: *Vaším hlavním cílem v bývalé vládě bylo ukázat, jak báječně fungují reformy. Stačí vzpomenout na uskutku rekordní rok 2008, kdy se Vaše Ministerstvo financí „spletlo“ v odhadu ekonomického růstu o devět (!) procentních bodů, což nemá obdoby nikde na světě. Již tehdy bylo jasné, že k vyrovnanému rozpočtu se v českých podmínkách NELZE proškrtat, a tak se uměle nadhodnocoval růst, „aby to tak nějak vyšlo“. Stejně účelově postupovalo Vaše ministerstvo u rozpočtu na rok 2012, kdy vláda počítala nominálně s růstem 5,2 % (!), reálně 2,5 %. Vzhledem k drastické škrtnutí politiky vlády a tomu odpovídajícímu vývoji na trhu práce a mezd je také naprosto udivující, že v návrhu vláda počítá s růstem domácí poptávky o 2 %. Neméně fascinující je sledovat, jak se deflátor HDP „nějak sám od sebe“ stane po měsících poklesu náhle kladným, a to dokonce ve výši 2,6 %. Zkrátka se nelze zbavit dojmu, že zadání znělo: schodek musí být tolik a tolik, doplňte údaje HDP a ostatního tak, aby nám to vyšlo. Na papíře.*

Navzdory tomu, že Vaše přímé působení v letech 2008–2010 se „přičinilo“ o jednu třetinu (!) – tedy půl bilionu – veřejného dluhu, stále hovoříte o nutnosti „nezadlužovat budoucí generace“. Vy sám jste pachatelem největšího dluhu v dějinách samostatné České republiky.

Nyní situaci pro změnu dramatizujete a chcete používat „ostré škrty“ namísto škrtnů tupých. Skutečný záměr Vaší politiky skrýt za fráze o zodpovědnosti je zřejmý: nechat vyhladovět určitou část veřejného sektoru a hned je tu „argument“ pro to, aby se zavádělo školné, zvyšovaly poplatky u lékařů, privatizoval důchodový systém, atd.

Vaše politika, kdy na straně jedné zvyšujete regresivní daně, které dopadají nejvíc na ty nejchudší, a na straně druhé rušíte daň z dividend, jasně vypovídá o tom, v čí prospěch jsou tyto reformy prováděny a komu se za ně chodíte zodpovídat. Opakovaně jste prokázal svou neschopnost řídit finanční hospodaření českého státu.

Vyzýváme Vás proto: Odstupte!

-jp-

Chudým bral a bohatým dával. Kdo to byl?

Pokračování ze strany 1.

ohlas. Další větší akcí jsou pravidelné podzimní Dny české a německé kultury. Nabízejí hudební večery, literární čtení, promítání filmů či divadelní představení: u nás se představují němečtí autoři a naopak do Německa jezdí naši umělci. Těžiště akcí je v klubech, galeriích a jiných zavedených místech kulturního dění v Drážďanech a v Ústí nad Labem.

Podporujete kulturu mimo tato největší města regionu?

Snažíme se povzbudit kulturní dění i mimo centra, příkladem může být hudební festival v České Kamenici nebo loutkový festival v Dolní Poustevně. Tam to právě má velký smysl, protože Dolní Poustevna je částí hranicí rozděleného města. Kulturní akce je tak příležitostí, jak rozvíjet sousedské vztahy a podpořit identitu daného místa.

Jak takové menší festivaly podporujete?

Svoji činnost nevyvíjíme v tom smyslu, že bychom sami něco organizovali. Společně s německou stranou spravujeme tzv. Fond malých projektů nebo Fond společných projektů a u akcí pořádaných v rámci obcí, kde lze dohlédnout přehranicní efekt, poskytujeme finanční dotaci. Zmíněné fondy nejsou určeny jenom pro naše členy, může o ně požádat každá obec v oblasti, která je v podstatě vymezena bývalými okresy Ústí, Děčín, Litoměřice a Teplice.

Ze kterých akcí jste měl nejlepší dojem a které jsou nejvíce navštěvované?

Je potřeba rozlišovat. Dny české a německé kultury jsou opravdu velkým festivalem, který probíhá na více místech a je na něj v médiích daleko více vidět než na akce pořádané v menších obcích. Ty jsou v první řadě určeny pro obyvatele daného místa a jejich cílem je představit, co se děje v okolí, dát možnost místním umělcům a souborům. Hudební festival v České Kamenici má solidní úspěch a navíc je organizačně propojen s kulturním děním v nedalekém lázeňském městečku Bad Schandau. Pak máme třeba akce typu Tereziánské slavnosti, to už je něco mezi kulturou a lidovou veselí. Na Litoměřicku podporujeme projekty cyklostezek, ale to bychom se dostali k otázce turistiky.

Propagujete Euroregion Elbe/Labe v rámci celé České republiky?

Je to trochu jinak. Propagace může být součástí dotačního titulu a žadatel se může rozhodnout, že určité prostředky z rozpočtu své akce pošle do propagace mimo region. Zatím se to moc nedělá. Zlepšení renomé Ústeckého kraje je otázkou poněkud širší. Často se hovoří o tom, že náš kraj má pořád nálepku místa s chemickým a těžkým průmyslem, zdevastované země a tak dále. Ve skutečnosti to tak není, nicméně podobné názory se mění jen pomalu. Snad se s tím aspoň podle našich možností snažíme něco dělat.

Příhraniční turistiku propagujete vydáváním Kulturního pasu, jedná se o dlouhodobý projekt?

Ano, Kulturní pas je letitá záležitost, kterou nastartovala už má předchůdkyně. Je to průkaz, po jehož předložení poskytují návštěvníkům z Čech slevy na vstupném hrady, zámky, muzea a některé galerie v německém příhraničí i Drážďanech. Vzhledem k ceně třicet korun se pas „zaplatí“ už při první návštěvě za hranicemi. Jiné komerční slevové karty, jako je třeba Krušnohorská karta, jsou o řád dražší. Prodáváme zhruba patnáct set kusů Kulturních pasů ročně, v podstatě se nám z prodeje jen vrátí náklady na tisk a distribuci, ale považujeme to stále za přijatelné. Dokonce už jsme byli na jednání se zástupci Rady kulturní sbírky saské, kteří to chtěli zrušit, že prý Češi k nim jezdí už i mercedesy, ale vysvětlovali jsme jim, že takoví Češi určitě nemají zapotřebí Kulturní pas používat. Ten si nekupují náhodní návštěvníci, ale lidé, kteří jsou zvyklí si ho pořizovat každý rok. Je to služba pro lidi v našem regionu.

Podporujete také místní tiskoviny nebo knižní průvodce?

Krom podpory různých místních akcí jsme třeba vloni vydali ve spolupráci s německým spolkem Stříbrné Krušnohoří (Silbernes Erzgebirge) publikaci o místních zajímavostech a turistických cílech. Potom máme Kulturní a sportovní kalendář, kde chceme mít

Euroregion Elbe/Labe

Rozloha 4 796 km², okolo 1 300 000 obyvatel
Byl založen 24. června 1992.

Členy je 86 českých a 39 německých obcí.

Největší města:

Ústí nad Labem – 95 000 obyvatel, centrum chemického průmyslu a sídelní město Ústeckého kraje

Drážďany – 520 000 obyvatel, hlavní město spolkové země Sasko, pro množství barokních památek zvané „Florence na Labi“

Více než polovinu rozlohy tvoří chráněné krajinné oblasti, nejznámější jsou národní parky České Švýcarsko a Saské Švýcarsko.

Web Euroregionu Elbe/Labe
www.euroregion-elbe-labe.eu

Web Brána do Čech:

www.branadocech.cz

(nejlepší turistický web roku 2010 – Velká cena cestovního ruchu)

Web spolku Silbernes Erzgebirge – Stříbrné Krušnohoří:
www.silbernes-erzgebirge.de
Drážďany, aktuální zpravodaj o dění ve městě v českém jazyce:
dmg.drazdany.info/DMG_2012-01_Januar/Drazdanský_zpravodaj.pdf
Web Znovuoobjevené Krušnohoří:
www.znkr.cz

Slavnostní plavba Euroregionu Elbe/Labe na trase Děčín–Drážďany u příležitosti výročí vstupu České republiky do EU. Zprava: bývalí prezidenti EEL Petr Gandolovič, Hans-Jürgen Evers, ředitel EEL Vladimír Lipský. Foto archiv EEL

informace o veškerých akcích pro veřejnost, které se konají jak u nás, tak na saské straně. Ten vychází každoročně v rozsahu kolem padesáti stran, distribuce probíhá s pomocí informačních center v obcích, kde je po zpravodaji docela šláňka. Snažíme se dát lidem vědět, co se děje za hranicemi, protože do běžných médií se řada těchto informací vůbec nedostane.

Jaké jsou výhledy vaší organizace do budoucna?

Co se týče letošního roku, máme na projekty kolem sedmi a půl milionu korun, což je o něco více než loni, stejně velkým fondem disponuje i německá strana. Obdobnou částku bychom měli mít i příští rok. Podpoříme tradiční aktivity, o kterých jsem mluvil. Ostatní záleží na předkladatelích projektů a aktivitě lidí v našem regionu.

Připravil ZDENĚK MITÁČEK.

Modroret

Básník Radek Fridrich vypráví legendy z Českého Švýcarska.

Měděný plech

Kdysi se v Markvarticích narodil chlapec, který to dotáhl až na arcibiskupa v Salzburku. Na stará kolena si vzpomněl na svou domovinu a poslal služebnictvo, aby zde postavělo krásný a velký kostel. Peněz však nebylo příliš. Když byl svatostánek dostavěn, měl arcibiskup přání svůj kostel spatřit. Byl sice v posledních letech slepý, ale měl tak dobrý hmat, že mohl věci vidět díky svým prstům.

Přijel tedy do Markvartic, aby si krásný a velký kostel svými prsty ohmatal a potěšil se z něj. Ten však byl za málo peněz pouze nuzný a malý.

Když byl k němu doveden, řekl: „Rád bych si svůj kostel pořádně prošel a jeho stěny pohladil, abych zjistil, do čeho jsem investoval peníze.“ Průvodci se zděšili, ale jeden z nich neváhal, vzal arcibiskupa za ruku a vedl ho třikrát podél obvodové zdi kostela a uvnitř stejně tak. Arcibiskup byl spokojen a ještě si přál dotknout

se věžní kupole, jež měla být pokryta mědí. Přistavili mu tedy žebřík, s pomocí svých průvodců vylezl nahoru a jeden chytrák mu rychle položil ruku na kus měděného plechu, který narychlo sehnal, neboť na celou střechu jim také peníze nestačily, a tak byla ze šindelů. Od té doby je tento měděný plech na střeše kostela přítlučen jako připomínka na svého šetrného donátora.

Studenécké pivo

Jednou putoval pivovarnický mládek okolo dřevorubců, kteří seděli u silnice vedoucí k vrchu Studený, odpovídali a byli velice živí. Po krátkém pozdravu řekl jeden dřevorubec: „Kdyby tak byl ve vašem ruksaku hlt piva, to by bylo!“ Mládek se zastavil a řekl: „Když máte žízeň, mohu vám pomoci, ale jen kdybych odsud viděl nějaký pivovar.“ Odvedli ho tedy kousek výš, odkud byl dobře vidět pivovar v České Kamenici. Nyní mládek požádal o vrták a džbán. Když obojí dostal, navrtal díru do buku, který

stál nejbliž, mumlavě zašpítal kouzelné zaklínadlo a okolo stromu udělal několik tajných znamení. A lup a šup! Z kmene náhle vytrysklo čerstvě načepované pivo. Všichni dřevorubci lemtali jako volové po výprahu, přikládali k buku svoje rendlíky a pili jako o závod. Mládek, když viděl jejich tempo, po chvíli díru raději zadělal roubem. Dřevorubci se ho ptali, proč to dělá, a poctivý jim odvětil s úsměvem: „Nechci kamenickému pivovaru vyprázdnit všechny sudy, to se přece nedělá, vy lační pijáci!“ A vydal se lehkonoze na cestu.

Modroret

Nedaleko Louček nalezne člověk v jedné roklí u malého vodopádu zbytky zdi Čertova mlýna. O něm se vypráví tato pověst:

Loučský mlynář, kterému Švédové za třicetileté války zcela zničili jeho mlýn, si chtěl v rokli postavit mlýn nový. Povolal řemeslníky, kteří nejprve vybudovali vodní hráz a náhon. Ale práce jednoho dne byla druhý den vždycky zničena. Mlynář proto nechal postavit v noci hlídky a druhý den bylo započaté dílo neporušené. A tak řemeslníci hlídali každou noc a vždy druhý den mlynář viděl, jak mu stavba utěšeně roste. Jedné bouřlivé noci spatřili dělníci před

sebou temnou postavu, která měla na hlavě rohy a oblečena byla do kožešiny. Dlouhý ohnivě rudý jazyk mu visel z úst až po kolena. „To je určitě ďábel!“ zvolali zděšení muži a rychle utekli za mlynářem, aby mu o tom mohli vyprávět. Následujícího dne mlynář spatřil na staveništi úplnou pohromu. Hráz byla protržena, trámy mlýna shozené, zeď zřícená a vápno odlapeno. Když to mlynář uviděl, rozhodl se, že příští noc bude hlídat stavbu raději sám. Rozhodl se, že čerta očaruje a zažehná. A tak tedy když příští noc přišel čert znovu, skočil na něj odvážný mlynář a přetáhl ho sukovicí po hlavě. Čertovi upadl jeden roh a svezla se z něj kožešina. Tu poznal mlynář, že se pod kožichem skrýval jeden psanec, který byl nebezpečný celému okolí a jenž měl přezdívkou Modroret. Tuto přezdívkou dostal proto, že mu při jedné rvačce nějaký chlap rozřízl spodní ret, který se od té doby neprokrvoval. Mlynář ho se svými dělníky svázal, zavřel a následujícího dne ho soudili ve Verneřicích. Zde byl po několika dnech na Popravčím vrchu sťat, neboť měl v okolí na svědomí více lidí. Mlynář svou stavbu ale raději nedokončil, pokládal to za zlé znamení a odstěhoval se. Od té doby se tomu místu říká Čertův mlýn.

Krajina podstávkových domů

Příkladem zdařilé mezinárodní spolupráce je obnova klenotů lidového stavitelství.

ZDENĚK MITÁČEK

Původní architektura menších sídel v severních Čechách nese charakteristické rysy. V horských samotách můžeme vidět dřevěné domky, které konstrukčně spojují tradici lužických a českých roubených domů s architekturou domů hrázdných, jaké jsou běžné na západ od nás. Dochované stavby pocházejí z 18. a 19. století.

Domy jsou určeny pro oblasti, kde v zimě teplota po delší období klesá pod bod mrazu. Roubenou obytnou část v přízemí, jakési jádro celé stavby, „obkročují“ nosné sloupce patra. Světlice určená k obývání byla dříve jediným v zimě vytápěným prostorem domu. Druhou částí v přízemí byly stáje, chlév a někdy ještě černá kuchyně. Patro, stojící na nosných sloupech neboli podstávkách nad obytnou a hospodářskou částí, bylo spojeno s přízemím otevřeným schodištěm, kterým proudil teplý vzduch z obytné části domu. Výhodou této konstrukce byla možnost snadno vyměnit potřebné prvky v obytné části domu. Oddělení nosných prvků patra a přízemí poskytuje rovněž určité odlehčení celé konstrukce, roubená světlice není zatěžována vahou patra a nebortí se. Součástí podstávkových domů bývala prostorná patrová stodola tvořící s domem jeden celek. Ve většině případů tyto domy dodnes obklopují tradiční venkovské zahrady s ovocnými stromy.

Podstávkové domy jsou soustředěny na pomezí tří států, kde se skloubil slovanský typ domu s německým vlivem, takže přízemí jsou

roubená a vrchní patra hrázdná. Mnoho domů je obito břidlicí, která chrání dřevo před nepříznivými povětrnostními vlivy. O záchranu tohoto architektonického dědictví usiluje například německé sdružení Umgebundeland (www.umgebundeland.de), sídlící v Žitavě a zaměřující se na podporu zájemců o koupi a renovaci podstávkových domů. Poradenství v oboru tradičních technologií poskytuje na komerční bázi. Podobnou činnost na našem území vyvíjí například Společnost pro trvale udržitelný rozvoj Šluknovska (www.tur-sluknovsko.cz), která rekonstruuje podstávkový dům v obci Lipová. Dotace z programu Evropské unie Ziel 3 / Cíl 3 mají vytvořit zázemí pro soukromé projekty určené na obnovu této architektury na našem území. Ve spolupráci s německou stranou se zde budou konat vzdělávací akce pro řemeslníky, projektanty a architekty, kteří se zabývají rekonstrukcí těchto domů. Je totiž důležité provádět je pomocí tradičních technologií, aby byly zachovány ve své původní podobě.

Každoročně na jaře probíhá v celém regionu Den podstávkových domků, kdy je možné projít si vybrané domky se zaslíbeným výkladem jejich majitelů. Akce je jednou z možností, jak vrátit život do krajiny znejištělé řadou dějinných nepravostí a křivd. Přetrhání staletých vazeb v období po druhé světové válce vedlo k úpadku vesnické krajiny. Toto území bylo navíc podobně jako jiná místa v pohraničí poznamenáno stěhováním mladé generace do měst, úpadkem tradičního zemědělství

Rekonstruovaný podstávkový dům v obci Lipová č. 424 opravuje Společnost pro trvale udržitený rozvoj Šluknovska. Foto archiv autora

a ztrátou pospolitosti. Krajina však nepřestala být místem k životu, vesnice poskytuje klidnější a vyrovnanější životní podmínky, než jaké známe z větších měst. Tradiční ráz venkovských sídel v česko-německo-polském příhraničí se daří udržovat díky lidem, kteří sem za těmito hodnotami přicházejí.

Tradiční vesnická architektura je často považována za něco překonaného a je pravdou, že ne každý její typ je vhodný pro potřeby moderního života. Výhodou podstávkových domů je jejich prostornost a schopnost s relativně nízkými

energetickými nároky odolávat podnebí, které na severu Čech panuje. Informační materiály spolku Umgebundeland uvádějí na dvě stovky objektů k odkoupení a renovaci, obdobný počet je v nabídce také v Čechách a v Polsku.

Databáze podstávkových domů v Českém Švýcarsku: www.ceskesvycarsko.cz/ops-architecture.php?eid=573

Zdeněk Mitáček (1970)
je psycholog a publicista.

Pirna, Sonnenstein a Otto Lange

ZDENĚK MITÁČEK

Jarní výlet do Německa nás zavedl do Pirny a Drážďan. V kapse jsme měli Kulturní pas, který vydává spolek Euroregion Elbe/Labe. Umožňuje získat slevu na vstupném v několika desítkách kulturních zařízení v Dolním Sasku. Cena pasu je pouhých třicet korun.

Pirna je zachovalé městečko, vlastně předměstí půlmilionových Drážďan, třebaže právě to by místní asi neradi slyšeli. Zachovalé v tomto kraji znamená, že nebylo zničeno válkou ani průmyslovou činností. Zaparkovali jsme u Labe a pod železniční tratí prošli přímo do historického jádra města, které bylo v syrovém dubnovém počasí

celkem přívětivě naladěno. V létě se do Pirny dá přijet po labské cyklostezce, ale teď jsme si připadali jako první turistické vlašťovky letošního roku. Postupně se však objevovalo více turistů, právě toho dne se konal desátý ročník hudebního festivalu Pirnaer Tresen. Prošli jsme historickým náměstím, fotili domovní znamení, potom jsme po svahu za luteránským kostelem Marienkirche vystoupali k pevnosti Sonnenstein, která je momentálně ze strany od Pirny obložena lešením. Sonnenstein byl založen ve 13. století a krátce byl v českých rukách. Město Pirna prožívalo svůj velký rozkvět v 16. století, kdy bylo důležitým říčním přístavem. Pevnost nad ním po ztrátě vojenského významu sloužila jako zámek a státní vězení. V roce 1811 zde vznikl první německý léčebný ústav pro duševně choré, který byl na svoji dobu údajně velmi pokrokový. Věci se zcela obrátily za nacismu, kdy zde bylo v letech 1940–1942 usmrceno 13 720 duševně nemocných osob v programu Akce T4, označovaném eutanázií. Pohnutou novodobou historií pevnosti připomíná město Pirna nenápadně, k Sonnensteinu na památku těchto obětí vede řada barevných křížků na dlažbě. Dole ve městě je památník v podobě rozpůleného autobusu, který oběti na místo dopravoval.

Zpátky v Pirně jsme zašli do městského muzea, kde jsme díky Kulturnímu pasu dostali slevu na vstupném ve výši jedno euro na výstavu *Otto Lange Der Dresden Expressionist – Mit Leidenschaft ins Holz gerissen*. Langeho osud byl spjat se změnami, ke kterým v této krajině a zemi docházelo. Narodil se v roce 1879 a patřil k malířům secese, v Pirně vystavené práce jsou vytvořeny v expresionistickém stylu a vznikaly zhruba od roku 1915. Instalace výstavy přináší v jedné polovině sálu kresby a malby s válečnou tematikou, na protějších stěnách převládají výjevy z běžného života. Na jednom z úvodních obrazů je pohled na Labe, zelenomodré, zalesněné břehy a skály Saského Švýcarska v podobných odstínech. Náhlá plynoucí řeky splývá s atmosférou pomalého života na jejich březích. Perokresba z války, hlavy jako valouny v brázdách pole, dále například *Křistova hlava* (1916) nebo *Autoportrét* (1914). Lange v těchto dílech vychází z přirozenosti, kterou vnímal a ztvárňoval ve svém osobitěm stylu. Momentky na protější stěně: výjev z tržiště, z hospody, dřevoryt v pestrých barvách a rozpohybovaných obrysech, chlapec se dvěma kočkami z roku 1917, výrazný obličej v žilhané žlutí, motivy koček takřka zašifrované v barevných plochách, dokazují autorovu schopnost pozorovat a vidět běžný život v jeho

RADEK FRIDRICH

Bezejmenná

At', si kdo, co chce, říká,
nežilo se mi s šedým mužíčkem zle.

Pravda v brlohu byl trochu nepořádek,
na popel i písek ve vlasech jsem si brzy zvykla.

On chodil v noci po lesích a přepadával
lidi ze vsi. Jídla a peněz jsme měli habaděj.

Jako panna jsem mu slíbila, že s ním
zůstanu do konce jeho života.

Jenže já, nána pitomá, netušila,
že ten hrbatej šmejď je nesmrtnelnej.

Ze sbírky *Nebožky / Selige* vydané nakladatelstvím
Perplex, Opava 2011.

zvláštní krása a osvětlení – paprsky jaksi nadčasovými. Lange patřil za nacistů k zakázaným umělcům. Jak se v totalitním státě svobodný pohled postupně stává nepřijatelným, ocitají se podobná díla v zatracení. Ideologie si uzurpuje právo na výklad reality, aby umožnila svým stoupencům uniknout úzkosti a strachu z toho, co člověk musí ve svém životě podstoupit. Strach plynoucí z existenciální úzkosti je dynamitem výbušnějším než střelný prach. Ponížení z jedné války vede k zbrojení do druhé války. Otto Lange zemřel v Drážďanech při operaci v prosinci 1944. Návštěva této výstavy byla skutečně šťastným počínem našeho dopoledne v Pirně.

Text byl publikován 11. dubna 2011 na autorově blogu
www.podeltrati.cz.

Otto Lange: *Dame in Grün*, 1916, dřevoryt, 35 x 24 cm. Repro www.internationalauctioneers.ch

Čtvrtá náruč pohádek z Auvergne

V chudých horských krajích, kde se lidé „pro samý vítr ani nečešou“, se mimořádně daří poezii a různým tajemstvím – platí to u nás i ve Francii.

PETR MOTÝL

Čtvrtý výběr překladatele Jiřího Reynka (1929) z pohádek Henriho Pourrata je stejně okouzující jako ty předcházející. Nelze než ho čtenářům vřele doporučit. K zimním večerům pohádky určitě patří, a ty z knížky *O píšťalce* jsou četbou pro dospělého čtenáře jakéhokoliv věku i pro předčítání dětem, které ještě neumějí číst.

Originál, ze kterého je počtvrté vybíráno, se jmenuje *Pokladnice pohádek (Le Trésor des Contes 1948–1962)* a jde o rozsáhlé sběratelské a vypravěčské dílo, v němž francouzský spisovatel Henri Pourrat (1887–1959) zachytil – po svém – ústně předávané bohatství lidové slovesnosti horského kraje Auvergne, v němž prožil celý svůj život.

V převodech francouzských pohádek máme u nás tradici, našly vynikajícího překladatele především ve Františku Hrubínovi, nověji je s velkým pochopením překládal jiný básník – Jan Vladislav. Šlo ovšem o jiné předlohy, méně jadrné a vycházející spíše z tradice učené než lidové. Příběhy Henriho Pourrata mají, pokud jde o sběratele a vypravěče pohádek z našich zemí, nejbliže k pohádkám Josefa Štefana Kubína (1864–1965), stejně jako by bylo možné najít leccos, co mají společného Kubínovy původní prózy, „živinské rapsodie“, s Pourratovými prózami. Pourratovo dílo ostatně mohlo překladatele z francouzštiny a učitele franštiny na gymnáziu Kubína přímo inspirovat.

Kubínovým pohádkám ovšem chybí Pourratův nadhled a laskavost, důvěra v člověka a v neposlední řadě vědomí neustálé přítomnosti Boha v našem světě, a to i v tom pohádkovém. Přitom Pourratovy pohádky jsou všechno jiné než prvoplánové náboženské proklamace; kleje se tu, loupi a vraždí a postavy čarodějů, mordýřů a zlodějů jsou obvykle líčeny s vřelým pochopením pro lidské slabosti, i když s jasně vyjádřenou výhradou, že čeho je moc, toho je příliš.

Z pohádek nově přeložených a vydaných po roce 1989 nejsou mi žádné milejší než ty Pourratovy a Reynkovy. První výběr

vyšel v roce 1994, jmenoval se *Poklady z Auvergne*, tehdy mi bylo poprvé dáno žasnout nad vypravěčstvím Henriho Pourrata a Jiřího Reynka. A nad jazykem, který dokáže čtenáře okamžitě přenést do hornatého, chudého kraje ve Francii. Rytmus řeči, použitá slovní spojení, v češtině nevídaná, bytostně jiná, ale přitom prostá, beroucí za srdce, jako kdyby dávno důvěrně známa. Dialogy „jako živé“, kratičké, ale trefné charakteristiky postav, stejně stručné popisy horské krajiny a jejich proměn v ročních dobách. Všechno zní naprosto přirozeně, prostě; ano, zní, čtenář rádkům mnohem více naslouchá, příběh ožívá a jeho melodie i harmonie je fyzicky slyšet. Žádné pokukování po čtenáři, ironizování či komentování a aktualizování ze strany současného pozorovatele (jak se v překladech pohádek, legend a mýtů do češtiny v posledním dvacetiletí často stává), ale hluboká úcta a pokora k vyprávění o sobě, které JE, které existuje nezávisle na jeho konkrétním vypravěči hluboko v historické paměti, do níž je vepsala ruka jiná než lidská, písmeny srozumitelnými a jasnými, bez jakéhokoliv patosu, s vlídným úsměvem i s jadrným zasmáním, s prostou vážností a jasným vědomím toho, co je důležité a co ne.

Jiří Reynek Pourratovy pohádky znal od dětství, kdy je jemu a jeho bratru Danielovi

čítávala ve francouzštině jejich maminka Suzanne Renaudová. Na jejich překlad myslel celý život, jak několikrát řekl v rozhovorech či v doslovu k prvnímu z výborů. Dostatek času na tuto práci měl, až když odešel do důchodu. Výsledek je ojedinělý a výjimečný. Ve zmíněném doslovu Jiří Reynek říká: „Po dlouhou řadu let (...) bylo mým snem přeložit něco z Henriho Pourrata – snem těžko uskutečnitelným. (...) Ale obzorím jeho poezie mi nebylo možno odolat. Kdykoliv mne šťastná chvílka přivedla do údolí našeho starého známého potoka pod Petrkovem a cesta mne zavedla až k milým lidem ve mlýně, nebylo tu nic, co by nehovořilo řečí mého Pourrata – moje pěšiny byly jeho pěšinami, moje olše jeho olšemi.“

Ano, Jiří Reynek zcela právem mluví o poezii. Tou je Pourratův román *Kašpar z hor* i jeho pohádky z Auvergne, jež je spolu s Bretaním jedním ze dvou krajů ve Francii, kde ještě pořád přebývají víly a „noc patří mrtvým a těm, co jsou z noci“.

Henri Pourrat: O píšťalce a jiné příběhy. Z francouzštiny přeložil Jiří Reynek, Nakladatelství Petrkov, Havlíčkův Brod 2011.

Petr Motýl (1964) je básník, překladatel a literární i výtvarný kritik.

Osamělá stavení Francouzského středohoří jako by pohádkové děje přitahovala. Foto www.interchalet.co.uk

Zóna o (netuctových) filmech slaví deset let

V dějinách českého psaní o filmu bychom jen těžko hledali projekt, který by byl co do úsilí, poctivosti a trvání srovnatelný s webem Petra Soukupa „Zóna: Netuctové filmy (nejen) na DVD“ (zona.bloudil.cz).

RADOMÍR D. KOKEŠ

V pondělí 16. ledna tomu bylo obdivuhodných deset let od chvíle, kdy se Soukup rozhodl každodenně systematicky mapovat tehdy ještě relativně skromnou DVD distribuci těch kinematografických děl, jež považoval za důležitá. A když každodenně, tak každodenně – ať to zní totiž jakkoli neuvěřitelně, za celých deset let se Petru Soukupovi jedinkrát nestalo, že by nepřispěl alespoň krátkým příspěvkem, které vždy a za všech okolností psal jen on sám. Jejich počet k onomu 16. lednu představoval vsutku impozantní číslo: 3653 originálních příspěvků.

Filmové weby i papírové časopisy o filmu během těch let vznikaly a zanikaly, česká DVD distribuce zažila svůj vzestup, krizi i pád, kdy si co do kvality záznamu tak chválený formát před pár lety překonal kvalitativně nesrovnatelně lepší Blu-ray, ale Zóna jako by zůstávala vůči všem těmto změnám netečná. Podobně jako její předobraz v Tarkovského filmu

Stalker reprezentuje Zóna na českém webu v řadě ohledů prostor, ve kterém platí zvláštní pravidla fungování a kam se filmoví fanoušci mohou denně vracet pro novou dávku informací o filmech, DVD, Blu-ray a podnětných článkách českých i zahraničních autorů.

Bylo by ovšem nespravedlivé redukovat „zónní“ činnost pouze na pravidelné blogové příspěvky. Petr Soukup totiž bezesporu ztělesňuje to nejlepší z tradiční cinefilie. Cinefilii se označuje oddaná láska k (zejména uměleckému) filmu, přičemž si neumím představit člověka, který toho pro její udržení a rozvoj v českém prostředí přinejmenším za těch deset let udělal víc. Byl to právě on, kdo měl v dřevních dobách zahraničních filmových nákupů nejlepší přehled o tom, co kde na DVD vychází, jak se k tomu nejlépe dostat a – pokud mohu mluvit z vlastní zkušenosti –, vždycky tyto filmy také obětavě objednal a promptně doručil.

Soukup coby velký milovník a popularizátor duchovního filmu o něm sestavil pro Letní filmovou školu tematickou brožuru, stál

za pěti čísly časopisu věnujícímu se osobnosti Andreje Tarkovského *Zrcadlo* (1989–1991), vydal několik CD s hudebním doprovodem k filmům Františka Vlčíla a od roku 2006 pak inicioval unikátní DVD projekty *Netuctové filmy a Kolekce 666*. V rámci těchto dvou edic Soukup českému trhu zprostředkoval filmy tvůrců, jakými jsou Andrej Tarkovskij, Jacques Rivette či Robert Bresson. „Zónní“ distribuce je pak navázána na jiný cinefilní projekt, pražský filmový kráček Terryho ponožky.

Diskusní server Zóny kolem sebe navíc soustředí specifickou cinefilní subkulturu, reprezentující svéráznou alternativu k rozbujele mladistvé svítě kolem ČSFD. Ačkoli „zónní“ diskutéri ani zdaleka nevykazují Soukupovu míru estetické tolerance, jsou to koneckonců i oni, kdo ze Zóny tvoří nepřehlédnutelný fenomén českého filmově-kulturního prostředí.

Radomír D. Kokeš (1982) je teoretik filmového stylu a audiovizuální fikce.

POEZIE

IHARA SAIKAKU

(1642–1693)

Převlékneš šaty
a jaro se ukryje
v dlouhé truhle

Soudek sake
narodil se bez rukou
a přece se těší z květů

Jsou vesnice kde
nemají květy ani pražmu
zato mají dnešní měsíc

V Jošiware
je Cesta samuraje
úplně k ničemu

MASAKA ŠIKI

(1867–1902)

Jarní noc –
co asi čte
ten starý mládenec

Božský chládek –
bohové s buddhy jsou
dobří sousedé

Zabijím komáry
ve válečném příběhu
jsou skvrny od krve

SAITÓ SANKI

(1900–1962)

Kulomet –
mezi očima raší
mu rudé kvítky

V máji
leží pes na zemi a
konečně voní jako pes

S tamtím člověkem
na druhém břehu mne poji
ledový vítr

Mohl bych v sobě
shromáždit hlasy cikád
z celé té hory?

Kdybych visel
za krk ze srpku měsíce
moře mi zmáčí nohy

Pro knihu *Chrást plný květů. Výběr ze tří staletí japonských haiku* (DharmaGaia 2011) přeložil Antonín Líman.

Světové dědictví Jordánska

Tři památky světového dědictví UNESCO nejsou z pohledu České republiky mnoho; jedna na každých jednatřicet tisíc kilometrů čtverečních pouště.

PETR KOVÁŘ

Do pouště vyrazím hned po příletu. Ammánem jen proběhnu v nočních hodinách. Město je usazené v kopcích; čtvrtě mají jména po nich. Domy připomínají asambláž z krabic od bot, ploché střechy potažené plísní satelitů. Nikde nikdo, a tak si představuji příchod kavkazských Čerkesů v druhé půli devatenáctého století, kdy bylo dnešní hlavní město jen tábořištěm beduínských kmenů kolem ruin římského amfiteátru. Čerkesové se výrazně zasloužili o rozvoj města, ale dnes, přestože se zcela nerozpustili v arabské populaci, tvoří opravdu skromnou menšinu. Hlas muezzina ukončuje noc, z úzkých ulic vycházejí muži v dlouhém splyvavém šatě a s typickými červeno-bílými kostkovanými šátky na hlavách, mnozí z nich se zastaví, aby mi potřásl rukou. „Jak se cítíš v zemi teroristů?“ ptá se jeden s mohutným prosedivěným plnovousem. Dotaz na odjezd autobusu do východní pouště se tak proměňuje v teologickou debatu, v níž se mi snaží vysvětlit, že židé, křesťané i muslimové věří ve stejného boha, jen někteří z nich zmateně označili jednoho z proroků za božího syna a na jiného zapomněli. Teroristé mě zvou na čaj, na večeri a platí za mě v městské dopravě.

Lázně v poušti

Když se v roce 1898 vrátil Alois Musil, rodák z moravského Rychtářova, do Vídně, aby vědecké obci vylíčil svůj pouštní objev, nikdo mu nevěřil. V arabském sochařství a malířství se vlivem odporu islámu vůči zobrazování lidské postavy uplatňovaly geometrické ornamentální vzory.

Freska v pouštním zámečku Amra. Foto Petr Kovář

Alois Musil ale tvrdil, že v pouštním zámečku se nacházejí fresky lovců, atletů i nahých tanečnic. Protože objev učinil, když doprovázel loupežnou výpravu – „byli jsme u zámečku přepadeni, můj druh zastřelen a já prchal s mrtvolou, by ho mohla rodina pochovat“ – chybějící dokumentaci doplnil až o dva roky později. Způsobila světovou senzaci.

V roce 1985 byl kusejr Amra zapsán do seznamu světového dědictví UNESCO a v nedávné době proběhla renovace freskové výzdoby. Zámeček byl postaven Umajjovci na počátku osmého století, v době rozkvětu arabské kultury. Výzdoba plně pokrývající všechny stěny je oslavou

Alois Musil, „Músa ar Rueili“ (1868–1944). Foto archiv KN

života; vedle tanečnic, zvířat (medvěd hraje na loutnu a opice mu tleská), rozkvetlých stromů, výjevů z kalifova dvora, je tu i jedno z nejstarších dochovaných vyobrazení zvěrokruhu. Tolik provokativní zobrazení nahých koupajících se žen námětem souvisí s lázněmi, které se nacházely uvnitř stavby.

Pestrost maleb kontrastuje s okolní pustinou. Poušť je kamenitá, někdy se zdá fialová. Ne pod nohama, ale dál k horizontu. Pod kameninou drtí prosvítá písečná žlut nebo oranž. Ale holubi a vrabci sedají na vyschlou studnu, jako by tu žili od dob, kdy rumpálem točili osli, zelenaly se zahrady oázy a z přítomnosti panstva káplo. Silnice, která protíná poušť z Ammánu k iráckým hranicím místo zpřístupňuje. Zároveň oslabuje atmosféru perly skryté v poušti a Jordánci, kteří si stále ještě nekladou otázku, kam s odpadem, plně zaměstnávají pouštní vítr mikrotenovými sáčky, pet lahvemi a prázdnými krabičkami od cigaret.

Azrak, nedaleké sídlo legendárního Lawrence z Arábie, dnes působí, jako by se jen víc lidí usadilo na čerpací stanici a roztáhlo tak pach nafty daleko podél cesty. Vodní zdroje oázy, skrze které mohli našinci snadno odvozovat Azrak od zázraku, byly téměř odčerpány, zejména během války s Izraelem. Oázou pak zůstává útěk do dobrodružné historie. Britský důstojník Thomas E. Lawrence, student z Oxfordu, který přijal kulturu Orientu za vlastní a stal se ikonou arabského povstání proti Turkům během první světové války, tady dupal ve stejném pouštním prachu jako Alois Musil, papežský prelát, profesor Karlovy univerzity a šejk dvou arabských kmenů, který se méně úspěšně snažil v tutéž dobu obrátit zase Araby proti Britům. Lawrence se po dobytí Damašku v roce 1918 vzdal všech poct, zklamán mocnostmi, které si rozebraly arabská území a dožil v anonymitě. Musil, Araby zvaný Músa, své zážitky z pouště zúročil v mnoha cestopisech i románech pro mládež. Že Musila na rozdíl od Lawrence nikdo nezná, přisuzují tomu, že o něm dosud nebyl natočen akční film. Vždyť co už může chtít producent po scenáristovi víc než mladého katolického kněze, který v rámci studií Bible odjede do pouště, kde se stane jedním z beduínů, přitom se však nevzdá své role u rakouského dvora? „Nedoporučoval bych žádnému mladému knězi, aby šel cestou, kterou jsem šel já. Zbloudil by.“

Losos a šunka skal

Jordánský dinár má hodnotu přibližně jednoho eura. Že jde o nekřesťanské peníze nám dojde až při koupi vstupenky do skalního města Petry.

Zatímco k návštěvě všech pouštních paláců na východě, včetně Amry, platí jeden lístek v ceně jednoho dináru, v Petře činí vstup padesát dinárů na den, pětadesát na dva dny. Petra patří od roku 1985 do seznamu UNESCO, byla vyhlášena jedním z divů světa a Indiana Jones v ní hledal Svatý grál.

Je možné říct, že Petra je podobná turecké Kappadokii, iránskému Kandovanu, bulharskému Ivanovu, a našla by se i jiná místa, kde lidé využili přírodních podmínek a své příbytky, chrámy a hrobky dílem stavěli a dílem vytesávali do pískovcových skal groteskních tvarů. I přes zkušenost se jmenovanými místy je Petra jedinečná a rozlohou a zvláště pak barevnou hrou skal bezkonkurenční.

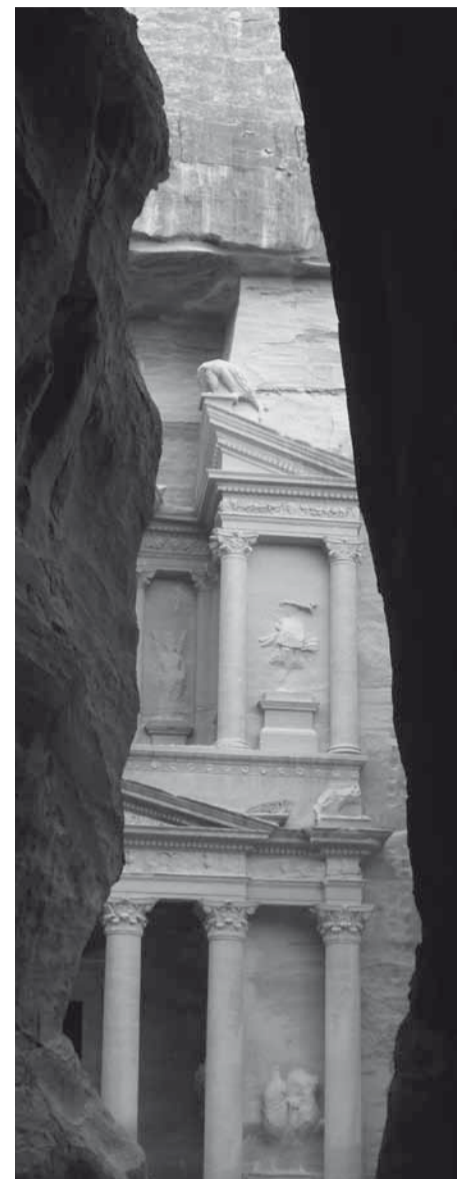
První zmínky o Petře nacházíme ve Starém zákoně. Rozbroje po Šalamounově smrti vytvořily podmínky pro příchod Nabatejců, což byl nejspíš beduínský kmen, který dobře odhalil potenciál města chráněného skalními stěnami. Už ve čtvrtém století před naším letopočtem se vládce Sýrie, Antigonos, snažil vojensky omezit moc Nabatejců. Ti upustili od přepadávání karavan a těží z křižovatky obchodních cest. Bohatství Petry vzrostlo natolik, že si vyplatí mír i od Říma. Počátkem našeho století žilo ve městě kolem třiceti tisíc obyvatel. Odklon obchodních tras spolu s opakovaným zemětřesením však způsobil postupný zánik a zapomnění města. Ve dvanáctém století v něm ještě křižáci vystavěli a také opustili dva hrady. Pak čekalo šest století na objev švýcarského učence Jeana Louise Burckhardta, který Orientem cestoval v arabském přestrojení.

„Ty jsi beduín?“ zeptal se mě beduín, když jsem druhý den uhnul z hlavních tras a sám prolézal skalní stezky, v nichž se tu a tam vynořují schody staré dva tisíce let. Seděl se třemi dětmi a matkou u konvičky čaje. Dávno ztratili nomádský charakter, kola jim nesebrali komunisté, ale turisté. Žijí z turistů. Prodávají jim zaručeně starověké šperky, mince a sošky. „Třicet rodnin,“ zabubí se prořidlou dásní, „ale brzy jich bude sto!“ Čaj je tmavý, sladký, s lístkem máty.

Na Petře je nejkrásnější to prolínání díla přírody a ruky člověka. Skála, tak zbarvená, že vypadá jako malba slibného umělce, svatyně, která vypadá jako skála. Architektonické prvky větrem ohlazené do organických tvarů, jako ve snu nebo v trysku. Špetku těchto metamorfóz zrcadlí Antonio Gaudí v Barceloně. Lze se tu ztratit, a dokonce i zapomenout na turistické oprátky.

Nebo

Třetí jordánskou památku ze seznamu UNESCO, ruiny města Um er-Rasas, si nechám na příští výpravu. Zamířil jsem do Madaby,

Přístupová cesta do skalního města. Foto Petr Kovář

města s výraznou křesťanskou komunitou, kde Santa s tlustým tělem z červených žárovček sešplhává na zem jen kousek vedle štíhlého minaretu. A odtud k Mrtvému moři, nejnižšímu místu planety, v němž agresivnímu prostředí odolává už jen komunita bakterií živících se světlem.

Když jsem shlížel z památné hory Nebo k Jordánu, vzpomněl jsem si na první den cesty a muže s plnovousem. Sem, do Mojžíšových stop, přicházejí židé, křesťané i muslimové se stejnou pokorou. Musil katolík se setkává s Musilem muslimem, Músa s Mojžíšem. V biblické krajině to šustí starověkými sandály a kopyty stád, co táhnou s lidmi, a když si odmyslíte odhozenou etiketu Spring water u Mojžíšova pramene, ale možná i přes ni, je to společné světové dědictví příběhů úplně přítomné.

Schody k Velkému obětišti – Petra. Foto Petr Kovář

Hélène Berrová: deník židovské dívky

Nacisté a jejich spojenci vyvraždili v době druhé světové války přes pět milionů Židů. Umělecká díla, především prozaická a filmová, vytvořená na toto téma po roce 1945, často vycházejí z faktických událostí spojených autorskou fabulací. Autentická výpověď má však násobně větší moc. Je exaktní.

JAN DOČEKAL

Dva deníky

Ze zachovaných psaných sdělení v deníkové formě k nám z koncentračního tábora hovořila nejpřesvědčivěji mladička Annelies Marie Frank (Anna Franková, 1929–1945, podlehla tyfu v koncentračním táboře Bergen-Belsen). V roce 2008 vydalo pařížské nakladatelství Editions Tallandier pod titulem *Journal d'Hélène Berr* deník mladé francouzské Židovky Hélène Berrové (1921–1945, měsíc po Anně Frankové podlehla v tomtéž koncentračním táboře stejné epidemii). Stal se literární událostí roku. Berrová, inteligentní, vzdělaná, jemná a srdnatá mladá Pařížanka, měla rozměrný literární talent, který je v jejích deníkových zápisech stále přítomen (bohatý jazyk, formule, emotivita), byť si nejde o beletrii. Vesměs úsečná, ale hutná sdělení o toku času rozkrývají sklíčující poměry v okupované Francii, zejména v Paříži, s mimořádnou hodnověrností.

Deník Hélène Berrové stal se pro svoji autentickou hodnotu a slovesnou kvalitu

samozřejmě látkou ke srovnání s *Deníkem Anny Frankové*. Oba byly psány v přibližně stejném období (1942–1944). Anna ten čas prožila v amsterodamském úkrytu, Hélène se mohla relativně svobodně pohybovat po Paříži. S tokem času a událostí byla ovšem podmíněnost oné svobody stále větší. Zatímco Anna v úkrytu, v odtržení od venkovního života, propátrává v mysli spjitosti osobních vztahů a zákoutí své bohaté imaginace otočené skrze zdi k venkovnímu světu, Hélène sbírá živé dojmy ze světa, „nad nímž dosavad svítí slunce“.

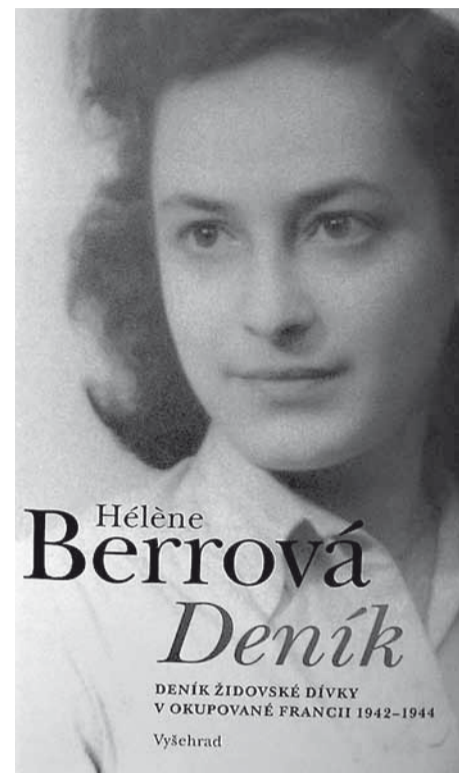
Zkonfiskovaný život

Hélène Berrová ukončila v létě 1942 studium na Sorbonně. K doktorandskému studiu jí zavřely dveře nové protizidovské zákony. Její život doznal větvení vycházejícího ze silného kmene. Dál studovala soukromě a pracovala v tajné organizaci zabývající se záchranou židovských dětí před deportací. Nad tím pevná, však rozechvívající klenba – životní láska.

Nepoddávala se pasivně osudu. Nacházela v sobě síly, jež doposledka napínala proti zlu. V tom možno spatřovat mravní dimenzi jejího *Deníku*. Mariette Jobová v doslovu převzatém s titulkem *Zkonfiskovaný život* pro české vydání cituje z dopisu Hélénina bratra Jacquese: „Bytostí jako Hélène – nevím, zdali takové vůbec existují – jsou nejen krásné a samy v sobě silné. Ony smysl pro krásu šíří dál a dodávají sílu těm, kdo jim dovedou rozumět. Pro mne byla Hélène symbolem síly – zářivé síly, ztělesnění magnetismu, harmonie, přesvědčivosti, důvěry a loajálnosti. To všechno je pryč. Odešla s ní žena, kterou jsem miloval, a ještě víc duše, která byla mé duši tak blízká (četba deníku mi to nyní srdcervoucím způsobem potvrdila).“

Hélène Berrová: Deník. Deník židovské dívky v okupované Francii 1942–1944. Z francouzštiny přeložila Věra Dvořáková, Vyšehrad, Praha 2009.

Jan Dočekal (1943) je historik umění a výtvarník.

Ústa zkřivená chtíčem

Nový film Davida Cronenberga *Nebezpečná metoda* odhaluje méně známé kapitoly ze života Carla Gustava Junga a poukazuje na nebezpečné, občas však nevyhnutelné prolínání profesního a milostného života.

LUCIE ČESÁLKOVÁ

Při pohledu na titulní plakát nového snímku Davida Cronenberga *Nebezpečná metoda*, na němž se prolínají tváře tří hlavních protagonistů – Carla Junga, jeho pacientky a pozdější psychologky Sabyiny Spielreinové a jeho učitele a současně soka Sigmunda Freuda v podání Michaela Fassbendera, Keiry Knightleyové a Viggga Mortensena –, se lze mylně domýšlet, že klíčovou zápletkou této historicky ukotvené filmové biografie bude milostný trojúhelník těchto tří postav. Divák obeznamený s dřívější Cronenbergovou tvorbou si pak současně bude předvídatelné téma potlačovaných sexuálních tužeb, s protagonisty zlatého věku psychoanalýzy bytostně spjaté, spojovat s režisérovou obsesí v tělesnosti, jež se nejvýrazněji projevovala v jeho rané, zpravidla hororově laděné tvorbě.

Pod rouškou komplikovaných vztahů

(Nebezpečný) trik je nicméně v tom, že všechna tato očekávání snímek vlastně naplňuje, ale ne až tak docela, a Cronenberg se tak i v tomto snímku projevuje jako režisér se zvláštním citem pro podvratnost, již čím dál umněji skrývá. Secesí rámovaná konverzačka se tedy nevyhýbá předvídatelnému milostnému románu mezi lékařem Jungem a pacientkou Sabinou, jímž Jung narušuje konvence běžné morálky nejen tak, že je nevěrný své manželce, navíc v očekávání jejich prvního potomka, ale i proto, že si současně libuje v materiálních výhodách, jež mu poskytuje manželčino bohatství, i v sexuálním naplnění na schůzkách se Sabine. Právě ji ostatně vozí po Bodensee na plachetnici, kterou mu věnovala manželka. Toto předvídatelné klíšé nicméně Cronenberg halí do jemného tkaniva důmyslné hry náznaků subverze i dvojsmyslu, jež se propojují až při pozdějším zamýšlení, neboť i prvoplánově si film především díky dobře zvoleným a inscenovaným situacím, promyšlenému scénosledu a trefným dialogům udržuje takovou dynamiku, že nechá diváka jen málokdy vydechnout.

Nebezpečná metoda je třetím filmem v řadě, v němž Cronenberg překračuje hranice žánrových schémat tím, že kulisy thrilleru v *Dějinnách násilí* a ve *Východních příslibech* a kostýmní biografie v případě *Nebezpečné metody* naplňuje ničím banálnější než promyšleně konstruovaným dramatem vztahů. V posledním případě vztahů milostných na jedné a pracovně-vědeckých na druhé straně. Klíčovou postavou onoho vztahového čtyřúhelníku nicméně není Sabine Spielreinová, ale právě Jung, jež ostatní postavy v podstatě pouze ponoukají k objevování nepoznaných stránek lidského já, škádílí (a tak cvičí) jeho vůli a přesvědčení. Freud neustálým zpochybňováním Jungova koketování s mystikou a paranormálními jevy, podle Freuda zcela nevědeckými fenomény, Sabine tím, že ho ponoukne, aby „převzal iniciativu“ v jejich milostném vzplanutí a dále jej svým nenasytým chtíčem podporuje. Sekundární postava Otto Grosse (Vincent Cassel), někdejší Freudův pacient, odpůrce monogamie jako a priori neupřímného životního stylu,

kterého vlastní otec vybavil průvodkou „Dávejte si na něj pozor, kouše“, jej pak nepřímo vybídne, aby sejmul svazující kazajku předsudků a obhájl si tak svou (sebezničující) touhu žít paralelní život manžela a tajného milence.

Síla promluvy

Zatímco mnohé snímky vystavené na rozmluvách několika málo klíčových postav se, zejména nejsou-li současně nijak vynalézavě nasnímané, nabízejí kritizovat pro přílišnou divadelnost, u Cronenberga má naopak smysl se domýšlet, že formát konverzačního dramatu vlastně vtípně doplňuje samotné téma snímku. Tak jako Jung s Freudem prosazují jako léčebnou kúru metodu zpovědi a vypovídávání se léčeného pacienta, je sama *Nebezpečná metoda* poměrně „umlouveným“ filmem o mluvení. Její promluvy jsou účelně formulované tak, aby vystihovaly názory a postoje postav a současně skrývaly i ironický či přinejmenším laškovný podtext. V rámci terapeutických rozmluv se například Sabine Jungovi svěřuje s tím, že ji

navštěvuje anděl, který mluví německy. S lékařskou věcností, jako by konstatoval zlomeninu nebo předepisoval dávkování léků, jí na to Jung odpovídá, že andělé vždycky mluví německy, že je to docela přirozené. Podobně, a navíc jako připomínka toho, že rostoucí nevráživost z Freudovy strany mohly podporovat i rozdíly víry a společenské třídy, fungují i Freudovy průpovědky o rozdílech mezi židy a protestanty.

Právě promluva se na několika rovinách ukazuje jako klíč k celému filmu: Jungovi s Freudem slouží jako léčebný prostředek, Cronenbergovi jako pohon filmového vyprávění a minimálně v první třetině snímku je navíc vizuálně fixována na ústa ztělesnění trpícího i trápícího šilenství v hereckém projevu Keiry Knightleyové. Sabine v počátcích své léčby Jungovi odpovědi spíše odpírá, vzpomínky se jí jen s obtížemi, s velkým zapřením derou přes hráze úst, jako by právě zpověď působila bolest větší než samo psychické trápení. Jakkoli všechny postavy, včetně plaché Jungovy manželky, v dílčích epizodách vykazují freudovské interpretovatelné znaky sexuální represe, jedinými těly, jimiž potlačené tužby explicitně zmítají, jsou těla postav objektivně léčených – Sabine a Otta. *Nebezpečná metoda* nicméně své postavy v efektních městských exteriérech Vídně i přírodních scenériích jezerní Basileje, stejně jako v dobovými rekvizitami přeplněných interiérech kaváren a domů i strohých pokojích Jungovy kliniky, navíc jen nesleduje, ale nechává pohybovat v precizních kompozicích rámování. I proto není „jen“ pěknou historickou podívanou.

Nebezpečná metoda (USA, 2011). Režie David Cronenberg, scénář Christopher Hampton, kamera Peter Suschitzky, střih Ronald Sanders, hudba Howard Shore. Hrají Michael Fassbender, Viggo Mortensen, Keira Knightleyová.

Lucie Česálková (1983) je publicistka a historička filmu.

Keira Knightleyová jako Sabine Spielreinová ve filmu *Nebezpečná metoda*. Zdroj <http://www.filmlinc.com>

Jak nepromarnit život

Jindřich Wankel nebyl jen průkopníkem moravské archeologie: okruh jeho zájmů dodnes udivuje svojí šíří.

JINDŘICH ČELADÍN

Archeologická věda nebyla v polovině devatenáctého století v českých zemích zdaleka etablována a zabývali se jí převážně vzdělaní nadšenci, kteří se primárně věnovali jinému oboru. Jedním z takových lidí byla vskutku pozoruhodná osobnost: MUDr. Jindřich Wankel (15. července 1821 – 5. dubna 1897). Již za svého života byl současníky až mytologicky přezdívan otcem prehistorie rakouské a později i otcem moravské archeologie. Největší stopu zanechal při svém působení v Blansku, kde

Jindřich Wankel na fotografii neznámého autora, okolo roku 1870. Repro archiv MZM

pracoval jako lékař v salmovských železárnách a ve svém volném čase se pouštěl do tehdy ještě neprobádaných krasových útvarů Moravského Švýcarska, dnes nazývaného trochu fádne Moravský kras.

Jindřich Wankel, který se narodil do smíšené českoněmecké rodiny usazené v Praze, se stal jedním z horlivých českých vlastenců, ač pro něj samotného byla němčina hlavním dorozumivacím jazykem. Perem se vyjadřoval také německy, přesto pro něj nebyla čeština cizí řečí. Odborné statě, které v pozdějších letech vyšly česky, mu musela částečně redigovat jeho dcera Vlasta. Doktorát lékařství získal na pražské univerzitě v roce 1847, o rok později nabyl samostatný doktorát chirurgie. Zároveň se stal přímým svědkem pražského červnového povstání a v nemocnici Milosrdných bratří, kde byl tehdy jediným ošetřujícím lékařem, pomáhal léčit zraněné.

V roce 1849 zavál osud Jindřicha Wankla na Blansko, jelikož jeho přítel z mládí Ludvík Walter pracoval jako hutní adjunkt v salmovských železárnách a přimluvil se u knížete Hugona Karla Eduarda Salm-Reifferscheidta, aby Wankla přijal na místo lékaře v jeho podniku. Nejdřív se Wankel usadil v Jedovnicích, ale již v roce 1851 se se svojí ženou Eliškou Šimovou nastěhoval do blanenského zámku, který patřil Salmům. Ti zámek využívali jako bydlení pro vyšší úředníky, případně hosty. Později se Wanklovi přesunuli do takzvaného doktorského domu v předzámčí, kde vychovávali v obrozeneckém duchu čtyři dcery. Zároveň zde Jindřich Wankel v roce 1854 zřídil i první blanenské muzeum, kde vystavoval nejen svoje nashromážděné sbírky, ale i různé mapy, plány či paleontologické obrazy.

V padesátých až osmdesátých letech předminulého století začal Wankel, když měl zrovna dostatek času, systematicky mapovat jeskyně Moravského Švýcarska. Prozkoumal propast

Macochu, Sloupské jeskyně, Výpustek, Pekárnu a především Býčí skálu, kde učinil fenomenální objev pohřebiště z halštatského období. Známa soška bronzového býčka, která tam byla nalezena, jakožto i celá Wanklova archeologická sbírka, skončila pro nezáměr ze strany českých muzeí v přírodovědném muzeu ve Vídni. Wankel příležitostně zasahoval do vykopávek i mimo Blansko, známé jsou jeho práce v Předmostí u Přerova.

V Blansku se Jindřich Wankel brzy zapojil do veřejného i politického života. Mezi blanenskými občany byl velice oblíben, prestiž si vydobyl i tím, že v letech 1859 a 1866, kdy probíhaly prusko-rakouské války, dokázal úspěšně potlačit epidemii cholery. Byl dokonce oblíbencem šovinistického rakouského spisovatele, ale jinak výborného novelisty Ferdinanda von Saara, jenž v letech 1872–1905 pobýval jako host Salmovy rodiny na blanenském zámku. Saarův popis Wankla najdeme v jeho novele *Dr. Trojan* z roku 1896. V letech 1861–1883 byl Wankel členem blanenské obecní rady, ale především se stal v roce 1862 spolu se svou ženou Eliškou jedním ze zakladatelů první české obrozenecké organizace v Blansku, čtenářsko-pěveckého spolku Rastislav. Autorem spolkového praporu Rastislava byl Wanklův blízký přítel, malíř Josef Mánes, který k němu často jezdil na návštěvu do Blanska. V roce 1884 Mánesa blanenští radní po zásluze jmenovali čestným občanem městyse Blanska.

Wankel se taktéž staral o popularizaci svých nálezu z Moravského Švýcarska, vydával statě v prestižních časopisech a zároveň začal jezdit po mezinárodních archeologických nebo antropologických sjezdech. Navštívil kongresy v Kyjevě, Mnichově, Stockholmu, Kazani, Berlíně, Moskvě, Tbilisi a dalších městech, kde si vydobyl značnou prestiž a navázal vztahy s předními učiteli. Mnozí z nich se stali jeho přáteli a navštívili ho i v Blansku. Mezi ty nejznámější patřil hrabě Alexej Sergejevič Uvarov, zakladatel Ruské archeologické společnosti, nebo Dmitrij Nikolajevič Anučin, zakladatel antropologie jako vědního oboru

Zámek v Blansku. Kolorovaná kresba Jindřicha Wankla. Repro archiv Moravského zemského muzea

v carském Rusku. Wankel si mimo jiné dopisoval s německým polyhistorem Rudolfem Virchowem. Své výzkumy a bohatou vědeckou činnost publikoval ve více než šedesáti pracích. Nejslavnější je jeho kniha *Bilder aus der Mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit* vydaná v roce 1882 ve Vídni, ve které shrnuje svoje archeologické a antropologické bádání, popisuje zde i historii rodiny Salmů a některých obcí v Moravském Švýcarsku.

Po odchodu z Blanska se v roce 1883 penzionovaný Jindřich Wankel usadil u své dcery Vlasty v Olomouci, kde se podílel na založení Vlasteneckého spolku musejního, na jehož ustanovení měl podíl i Wanklův zeť Jan Havelka. V Olomouci byl již poslední léta svého života upoután na lůžko a do veřejného života téměř nezasahoval. V roce 1897 zde Jindřich Wankel umírá a na jeho počest mu olomoucký musejní spolek zřizuje na místním hřbitově důstojný náhrobek, kde je pohřben se svými spolupracovníky Janem Havelkou a Ignátem Wurmlem.

Už za Wanklova života se vyrojilo několik kritiků jeho výzkumných prací. Byli to

především archeologové mladší generace, kteří mu vytýkali například jeho romanticko-autochtonickou koncepci pravěku nebo skutečnost, že v terénu pracoval velmi chaoticky, bez většího plánování. Mezi kritiky vynikal především rodák z Blanska, ambiciózní prehistorik a učitel Karel Josef Maška. Tyto výtky však zůstaly většinou utajeny v soukromé korespondenci. Čtrnáct let po Wanklově smrti proti němu veřejně vystoupil literární historik Miloslav Hýsek, když ho ve svém díle *Literární Morava v letech 1849–1885* značně zkritizoval, využívaje především poznatky jiného archeologického nadšence Jana Kniese. V tisku se strhla na tu dobu velká polemika, kdy se Wankla zastával především jeho vnuk, slavný archeolog Karel Absolon. Některá kritika byla vskutku oprávněná, avšak Jindřich Wankel se jako pionýr moravské archeologie zřetelně zasloužil nejen o její propagaci, ale i o získání důstojného místa mezi vědními obory.

Jindřich Čeladín (1978) je historik, pracuje v Muzeu Blansko.

Krajina v Moravském Švýcarsku. Akvarel Jindřicha Wankla. Repro archiv MZM

Literární police

Elfriede Jelinek

ZIMNÍ PUTOVÁNÍ

Překlad Jitka Jílková

Mladá fronta 2011, 127 stran.

V minulém roce vyšlo další kontroverzně přijímané dílo rakouské nositelky Nobelovy ceny za literaturu Elfriede Jelinek. Drama *Zimní putování* se blíží svou formou próze sestávající z dlouhých monologů, u nichž není často patrné, kdo je jejich autorem. Přestože český překlad nutně rozlišuje alespoň pohlaví postav, v originální německé verzi nebyla patrná ani

tato diferenciaci. Jelinek vychází z poezie německého romantického básníka Wilhelma Millera, jehož dílo zhudebnil Franz Schubert jako cyklus písní *Zimní cesta* (1827). Jelinek se od obvyklé provokativní kritiky současné rakouské společnosti postupně obrací k osobnějším tématům vycházejícím z jejího vlastního života. Stejně jako v jejím nejslavnějším románě *Pianistka* (1983) se i v *Zimním putování* objevuje motiv narušeného vztahu despotické matky k dceři.

-iš-

Olga Černá

Z DOMU A ZAHRADY

Baobab 2011, 48 stran.

Agromka, spisovatelka a knihovnice z jihočeského Nadějkova Olga Černá (1962) dokáže zobrazit svět dětství bez křečovitých aktualizací i dospělácké obmyslnosti, nepodbízí se ani nepeskuje. Čistým jazykem, citem pro detaily i lyrickou naučitou její psaní připomíná básně Marceline Desbordes-Valmorové. Kniha s křehkým humorem sleduje dvojici sourozenců prozkoumávajících starou venkovskou usedlost, která se jim jeví být celým světem. Nakonec i dozrávání dýní může být zázrak, pokud ho vidíte prvně v životě. V nakladatelství Baobab tradičně dbají na ambaláž knihy, která bývá pro dětského čtenáře stejně důležitá jako obsah. Tentokrát se podařilo najít kongeniální výtvarný doprovod ve výšivkách Evy Volfové a výsledek dokáže potěšit děti i rodiče.

-jg-

lze najít nepřeborné množství receptů ze skutečně domácích surovin, tedy před příchodem brambor, rajčat, paprik apod. Nicméně kniha není jen originálním návodem k tomu, jak zdokonalit váš kulinářský um, může se stát potěchou také po stránce literární. Nejen, že se dozvíte, jak vařili a jedli měšťané a česká šlechta, zároveň se ponoříte do jazyka a stylu staročeských kuchařek, v nichž se místy stává čtení obskurně napínavým: vezmi „mozk, jakýkoli chceš“.

-ms-

Karin Fossumová

INDICKÁ NEVĚSTA

Host 2011, 263 stran.

Detektivka. Nesmělý muž, postarší Nor, si najde nevěstu kuriózním způsobem v Indii. Spoléhá na to, že chudá indická žena bude vděčná za hodného a zajištěného muže. Sňatek proběhne v Indii, on odletí domů, ona po domluvě poletí později. To se též stane, ale on ji nemůže vyzvednout z letiště, protože jeho sestra – doposud jeho nejbližší člověk – má těžkou havárii a on musí za ní. Novomanželka se vypraví do odloučené vesnice sama a po cestě ji někdo brutálně zavraždí. Událost rozehraje v malé obci hrů, v níž se vyhraňují různé psychologické typy a osobní příběhy. Autorka umně utkala jemné předivo, v němž nejde jenom o vypátrání vraha, ale o celou řadu postřehů psychologických a etických.

-jp-

Čeněk Zíbrt

STAROČESKÉ UMĚNÍ
KUCHAŘSKÉ

Dauphin 2011, 670 stran.

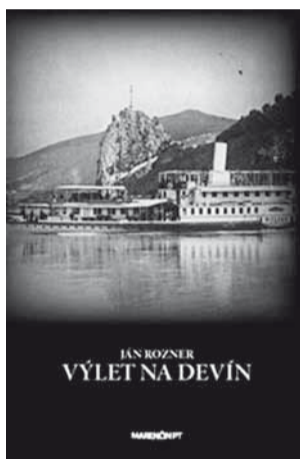
Dali byste si kaši z mozků, paznehty nedvědí, bobrový ocas, brzlíčky, račí vemínko, veveřice či voplatky dobrý? Pokud chcete poodhalit tajemství kuchyně našich předků, je vám určena kniha *Staročeské umění kuchařské*, kterou sestavil kulturní historik a etnograf Čeněk Zíbrt; publikace poprvé vyšla v roce 1927. Zíbrt v ní nashromáždil obrovské kvantum receptů pocházejících z doby od 15. do počátku 18. století. V kuchařce

Ján Rozner

VÝLET NA DEVÍN

Marenčin PT 2011, 160 stran.

Každý ve střední Evropě může číst první dvě knihy Jána Roznera (1922–2006). Jde o autobiografickou reflexi počátku normalizace *Sedem dní do pohrebu* (Marenčin PT 2009), kterou se Rozner tři roky po své smrti a dvatřicet let po odchodu do emigrace s velkým úspěchem vrátil do slovenské literatury. S podobně velkým ohlaselem se pak setkal i soubor povídek *Noc po fronte* (Marenčin PT 2010). V tom očima mladého muže popisuje vytráčení národnosti i názorové rozmanitosti v závěru existence předmnichovské republiky a proměny každodenního života ve válečné Bratislavě. Umělecká próza *Výlet na Devín* vyšla zřejmě jen díky velkému úspěchu dvou prvních knih. Text svědčí o dobrých pozorovacích schopnostech autora i o jeho citu pro popis drobných proměn života společnosti, které mají politický základ. Kniha má bohatý fotografický doprovod. Jde ale jen o fragment, který napovídá, že šuplík odložených textů v zapomnění zesnulého autora se vyčerpá.

Patrik Eichler

kulturystyka

LITERATURA

31. ledna 2012 představí v brněnském Kabaretu Špaček na Kopečné ulici **Petr Váša** svoji novou knihu **Fyzické básnictví**.

2. února 2012 pořádá Ústav slovenskej literatury SAV v Bratislavě konferenci ke stému výročí narození **Frančiška Švantnera** (1912–1950), předního představitel naturalisticky orientované linie slovenského venkovského románu (jeho nejslavnějším dílem je *Nevesta hůl*, známá i z filmového zpracování).

2. února 2012 bude od 17.15 ve Švandově divadle na Smíchově pokřtěna kniha **Violy Fischerové** *O kočce Mňauce a pejsece Bibině*, vydaná nakladatelstvím Meander.

8. února 2012 bude ve studentském klubu K4 v Celetné ulici v Praze pokřtěna antologie současných norských povídek **Se světem nepohneš**. Texty přeložili studenti Filozofické fakulty UK v rámci semináře vedeného Jarkou Vrbovou.

DIVADLO

30. ledna 2012 uvádí od 19.30 multikulturní centrum Stádec (Brno, Kounicova 20/22) další vydání putovní improvizace zábavné show **Komediomat**.

1.–5. února 2012 se v Kulturním domě Mlejn v Praze-Smíchovské koná festival **Fun Fatale**, jehož se zúčastní soubory „nového cirkusu“ složené výhradně z ženských představitel, jako je například londýnský Collectif and then...

3.–5. února 2012 se v Bezbariérovém divadle BARKA v Brně bude konat druhý ročník festivalu **Tanec a handicap**.

Na festivale bude představen projekt šesti souborů, které se zabývají tématem pohybu, tance, divadla a vztahu těchto fenoménů k handicapu. Začátek ve 20 hodin.

FILM

26. ledna 2012 byl do distribuce uveden zatím nejdelší časoběrný projekt **Heleny Třeštíkové**, film **Soukromý vesmír**, který režisérka natáčela 37 let a zachytila v něm osud jedné obyčejné české rodiny od 70. let doposud.

1. února 2012 pořádá Polský institut na Malém náměstí v Praze od 18.00 besedu s režisérkou **Agnieszka Holandovou** týkající se jejího připravovaného dokumentárního filmu o Janu Palachovi.

2. února 2012 bude v Měšťanské besedě v Plzni promítáno **pásmo krátkých filmů**, které byly oceněny na tepleckém **AniFestu** pro rok 2011.

VÝSTAVA

8. února 2012 v 17.00 zahájí Galerie Obecního domu v Opavě výstavu **Optimist Michala Pěchoučka** (1973), předního současného českého malíře a laureáta Ceny Jindřicha Chaloupeckého.

Do 26. února 2012 probíhá v olomouckém Muzeu moderního umění výstava **Dalibora Chatrného Tak, teď, tu**.

Do 4. března je v Náprstkově muzeu v Praze k vidění výstava **Veselí kostlivci – jak se slaví v Mexiku**. Výstava představuje lidové obřady a slavnosti Mexika, ve kterých se odráží lidové náboženství spojující křesťanské prvky s domorodými předkřesťanskými.

Do 18. března kromě pondělků je v Galerii výtvarného umění v Hodoníně k vidění výstava **Moderna je moderná**, představující slovenskou tvorbu dvacátého století.

INZERCE

myGEM[®]
Intelligent Software Solutions
... přináší **UŽitek!**

OFF/FORMAT

OFF/FORMAT

11. 1. – 15. 2. Pavla Sceranková
22. 2. – 4. 4. Vladimír Věla
18. 4. – 30. 5. Josef Mladějovský

www.offformat.cz

OFF/FORMAT

